

Mesopusni običaji u Novom Vinodolskom (dostignuća u predškolskom odgoju)

Komadina, Tamara

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:429243>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

TAMARA KOMADINA

**MESOPUSNI OBIČAJI U NOVOM VINODOLSKOM
(OSTVARAJI U PREDŠKOLSKOM ODGOJU)**

Završni rad

Pula, lipanj 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

TAMARA KOMADINA

**MESOPUSNI OBIČAJI U NOVOM VINODOLSKOM
(OSTVARAJI U PREDŠKOLSKOM ODGOJU)**
Završni rad

JMBAG: 0303060279

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, lipanj 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tamara Komadina, kandidatkinja za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____, _____ godine.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Tamara Komadina dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Mesopusni običaji u Novom Vinodolskom (ostvaraji u predškolskom odgoju)“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnog pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

SAŽETAK

Novi Vinodolski je mali primorski grad koji bogatom tradicijom i kulturnim životom motivira i uključuje velik broj građana u neke od brojnih narodnih običaja, sukladno njihovim afinitetima. Iako je identitet Novog Vinodolskog i Novljana prepoznatljiv po Vinodolskom zakonu i slavnim književnicima Mažuranićima, ipak ono što Novi čini posebno zanimljivim su bogati narodni običaji i novljanski mesopust. Tema ovog završnog rada jest upravo Novi Vinodolski – prikazan kroz prizmu usmene zavičajne baštine koja se ostvaruje u predškolskom odgoju.

U ovom se radu prikazuje zavičajna kulturna baština s posebnim fokusom na očuvanje i njegovanje novljanskog mesopusta. Cilj je ovoga rada prikazati i osvijetliti mesopusne običaje Novog Vinodolskog. Također, svrha rada je očuvanje tih običaja među najmlađima i u tom smislu u radu se prikazuje sustavno njegovanje običaja u radu s najmlađima u Dječjem vrtiću „Fijolica“.

Cjelokupno je istraživanje pokazalo kako je grad Novi Vinodolski uvelike bogat kulturnom baštinom koja živi i prenosi se s koljena na koljeno, kao nešto najvrjednije što su nam ostavili naši prethodnici.

KLJUČNE RIJEČI: Novljanski mesopust, mesopusni običaji, usmena književnost, zavičajna baština

SUMMARY

Novi Vinodolski is a small coastal town that with its rich historical and cultural life motivates and involves a large number of citizens in some of the many folk customs, according to their preferences. Although the identity of Novi Vinodolski and people who live there are known for „Vinodol law“ and famous authors Mažuranići, interesting and rich folk customs and „Novljanski carnival“ makes Novi Vinodolski most interesting.

The subject of this final work is Novi Vinodolski – shown through the prism of memories of local heritage realised in preschool education.

In this paper, the cultural heritage with special focus on preserving and nurturing „Novljanski carnival“ is portrayed. The aim of this paper is to present carnival customs of Novi Vinodolski. Also, the purpose of the work is to preserve these traditions with the youngest. In that sense, the paper shows the systematic cultivation practices in working with the youngest in kindergarten „Fijolica“.

The entire study showed that Novi Vinodolski has greatly rich cultural heritage that lives on and has been passed on from a generation to generation, as the most valuable tradition from our predecessors.

KEY WORDS: Novljanski mesopust, mesopusni customs, oral literature, native heritage

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJMOVI: USMENA KNJIŽEVNOST, KULTURA, KULTURNA BAŠTINA, ZAVIČAJNA BAŠTINA.....	2
2.1. Usmena književnost.....	2
2.2. Kultura	3
2.3. Kulturna baština.....	4
2.3.1. Odnos djece prema kulturnoj baštini.....	5
2.4. Zavičajna baština.....	6
2.3.1. Zavičajna baština Novog Vinodolskog	7
3. MESOPUST – USMENA PUČKA DRAMA	12
3.1. Mjesto i vrijeme održavanja usmene pučke drame	13
3.2. Akteri (glumci) u pučkoj drami.....	15
3.2.1. Novljanski mesopustari.....	15
4. MESOPUSNI OBIČAJI KOJI SE DOGAĐAJU U VRIJEME MESOPUSTA	19
4.1. Prvo napovidanje dovcem i dovican prvi četrtak - “ Tusti“	19
4.2. Mlada mesopustova.....	22
4.2.1. Ženidba Mlade mesopustove	22
4.3. Drugo napovidanje dovčen i dovican, drugi četrtak – „Kusi“	28
4.4. Treto napovidanje dovčen i dovican, treći četrtak – „Poberuhi“	29
4.5. Mesopusna subota, mišenje i kršćenje mesopusta.....	30
4.6. Mesopusna nedilja.....	33
4.6.1. Mesopusna nedilja zapolne	33
4.7. Mesopusni pondiljak	36
4.8. Mesopusni utorak	36
4.8.1. Žitak kao dio pučke drame.....	38
4.9. Mesopusna sreda – „Čista sreda“ – „Pepelnica“	39
5. NOVLJANSKO KOLO I SUDIONICI NOVLJANSKOG KOLA.....	41
5.1. Sudionici kola	43
5.2. Pivači kola	44
6. NOVLJANSKA NARODNA NOŠNJA.....	45
6.1. Ženska narodna nošnja	45
6.2. Muška narodna nošnja	47
7. ČUVANJE I ODRŽAVANJE KULTURNOG NASLJEĐA NOVOG VINODOLSKOG	48

8. ZAKLJUČAK.....	49
9. LITERATURA	50
10. POPIS ILUSTRACIJA.....	52
11. PRILOZI.....	54

1. UVOD

Tema ovog završnog rada su Mesopusni običaji u Novom Vinodolskom (ostvaraju u predškolskom odgoju). Rad je napisan s ciljem da se zabilježi i osvijesti značaj i bogatstvo običaja Novog Vinodolskog te da se na jednom mjestu opišu novljanski narodni običaji. Običaji predstavljaju norme ponašanja vezanih za skupinu ljudi i nastali su kao sredstvo prenošenja vrijednosti koje su važne za zajednicu grada Novog. Običaji spajaju narod te se prenose iz generacije u generaciju, da bi se očuvale tradicija i kultura naroda. Danas tradicijske kulture ima sve manje zbog utjecaja globalizacije, a mladi slijede neke druge uzore zbog kojih običaji odlaze u zaborav. Zbog svega navedenog, svrha je ovog rada prikazati koliko je važno čuvati te običaje u radu s najmlađima.

Naime, djeca već od samih početaka svojeg odrastanja počinju učiti o kulturnoj baštini grada Novoga. Učenje djece o kulturnoj baštini Novog ima neizmjernu vrijednost jer djeca spoznaju i otkrivaju kako se nekada živjelo u Novom. Osim što uče, djeca u vrtiću i sama sudjeluju u obilježavanju *mesopusnih običaja*. U tom okviru, cilj je rada konkretno ukazati na bogatu kulturnu tradiciju Novog.

Kako bi se naznačena tema što temeljitije znanstveno i stručno prikazala, ponajprije će biti pojašnjeni osnovni pojmovi usmene književnosti i zavičajne baštine. U tom okviru, ovaj je završni rad podijeljen na sedam poglavlja. U prvom poglavlju govorit će se o pojmovima usmene književnosti, kulturne baštine, zavičajne baštine te o očuvanju istih u radu s djecom. Također, u prvom poglavlju govorit će se i o zavičajnoj baštini Novog Vinodolskog. Drugi dio rada posvećen je samom *Mesopustu* i usmenoj pučkoj drami u kojoj se opisuje njeno mjesto i vrijeme održavanja, ali i akteri koji se u njoj pojavljuju. Treći dio rada, koji je ujedno i srž ovoga rada, govori o *mesopusnim običajima* koji se događaju u vrijeme *mesopusta*. U tom dijelu bit će spomenuti najznačajniji dani i događaji *novljanskog mesopusta*. U petom i šestom poglavlju govorit će se o novljanskom narodnom kolu, njegovim sudionicima te o njihovoj nošnji i načinu odijevanja. U posljednjem poglavlju riječ je o čuvanju i održavanju kulturnog nasljeđa Novog Vinodolskog te o načinu provođenja *mesopusnih običaja* u Dječjem vrtiću „Fijolica“ u Novom Vinodolskom.

2. POJMOVI: USMENA KNJIŽEVNOST, KULTURA, KULTURNA BAŠTINA, ZAVIČAJNA BAŠTINA

2.1. Usmena književnost

Književnost je važna sastavnica ljudskog života. Ona je jedna od temeljnih spona kulture u njezinu izvornome značenju, bez obzira pojavljuje li se u usmenom ili pisanom obliku. (Botica, 2013: 9)

Usmena je književnost vrsta govorenoga priopćavanja za potrebe među sudionicima neke povezane zajednice te je ona samo jedan od izvora gdje je pohranjena mitološka građa i gdje se nalazi mitološko iskustvo nekog naroda. Međutim, ni u jednom narodu usmena književnost ne stvara mit već ga samo prenosi. Sam je mit priča, priča o nečemu što se događalo u najranijoj fazi ljudskog postanka te o odnosima koji su se bitno ticali čovjeka. (Botica, 1995: 9)

Tako je i s novljanskim narodnim običajima koji su obilježili Novi i Novljane te koji su postali sastavni dio novljanskog duha. Osim toga, takvi mitovi i mitske predodžbe kao što je novljanski mesopust, iako udaljen od prave mitologije, nikad se neće izgubiti jer je postao dio novljanskog identiteta, ali i dio materijalne i duhovne kulture. Usmena književnost kao kulturno dobro tradicijskog tipa nastajala je u pojedinome povijesnom trenutku i u živoj komunikaciji funkcionirala je na specifičan način. Kada bi se neki pojedinac iz naroda osjetio dovoljno sposobnim da oblikuje neke vrijedne sadržaje, on bi ih oblikovao u govor, jezik ili pak neki drugi izražajni sustav kojim bi se služila cijela zajednica (pjevanje, ples, ikonički, figurativno). Tvorac je usmeno-književnih tekstova zapravo daroviti pojedinac koji osjeća posebnu snagu riječi te unutar govorenog jezika neke sredine provodi odabir kako bi na što bolji način izrazio svoja raspoloženja i predao ih slušateljima kao oblikovanu strukturu. Svaka novonastala struktura živi u izvedbi kroz pričanje, pjevanje i recitiranje te ju svatko iz neke povezane zajednice prima kao svoj vlastiti proizvod. Onaj pojedinac koji je oblikovao neku strukturu, učinio je to u ime zajednice i u ime zajedničkog mišljenja o nekim temama iz života. Svaki sudionik izvedbenog čina novonastaloj govorenoj strukturi može dati svoju verziju teksta, unoseći promjene prema vlastitim saznanjima i prema vlastitoj kreativnosti.

Tekst stvoren unutar neke zajednice ostaje u optjecaju sve dok taj tekst služi nekoj određenoj svrsi. Zapravo, usmeno-književni tekst traje sve dok ga pojedinac ili

zajednica trebaju. U određenom trenutku tekst može postati nepotreban, prazan ili pak istrošen i upravo tada pada u zaborav te nestaje ako nije zapisan ili sačuvan na neki drugi način. Hrvatska usmena književnost postoji od onoga trenutka kada je netko od starih Hrvata, hrvatskim govorom oblikovao određene sadržaje te ih prosljeđivao svojim slušateljima. Slušatelji su sve te sadržaje primali kao vrlo važne i značajne poruke koje su koristili u usmenoj komunikaciji. Važno je istaknuti kako je usmena komunikacija sve od početka služenja govora pa do pojave pisma bila jedina mogućnost ukupnog priopćavanja. Brojni su primjeri hrvatskoga usmeno-književnog stvaralaštva ostali i zapisani. Zapisani usmeni tekst, prenesen iz jednog medija u drugi, nastavlja dvostruki život i to kao usmeni fenomen, ali i kao zapis. (Botica, 1995: 9)

Usmena se komunikacija zapravo temeljila na određenom smislenom sjećanju, a uspostavlja se istovremeno kada se izvodi pojedina struktura. Kao glavne tvorce usmeno-književnih tekstova, svakako je važno istaknuti predvodnike određenog naroda, odnosno vođe, propovjednike i svećenike. Svi usmeno-književni tekstovi trebali bi biti u obliku leksičkih jedinica ili formula, a upravo formula ima važnu ulogu u razumijevanju jezika i stila narodne književnosti. Glavna te ujedno i temeljna funkcija formule je da se lako pamti te da ima sadržajne i izražajne odlike. Kao glavna tema usmene književnosti uvijek se isticala istina o čovjeku i njegovim preokupacijama.

Također, usmena je književnost važna prilikom uporabe jezičnog medija za posebne potrebe, a autori takvih književnosti stvaraju sve ono što je potrebno njima i korisnicima slične tradicijske duševnosti. Takvi su autori vrlo istaknuti stvaraoci tradicijske kulture koju ostavljaju iza sebe prosljeđujući tradiciju s koljena, na koljeno. (Botica, 1995: 12-23)

2.2. Kultura

Kultura je temeljna društvena činjenica koja prikazuje cjelokupno društveno nasljeđe neke grupe, naučene obrasce mišljenja, osjećanja i djelovanja određene grupe, zajednice ili društva. Bez kulture ne možemo shvatiti povijest i razvoj naroda i društva. Također, kultura predstavlja temeljnu antropološku bit bez koje život pojedinca ne bi bio moguć. (Kušćević, 2015: 3)

Kulturu možemo razmatrati kao povijesnu i društvenu kategoriju, kao proces međuodnosa djelovanja pojedinca i društva. Također, u izravnoj je vezi s proizvodnjom materijalnih i duhovnih dobara, sa stupnjem razvoja znanosti i tehnike. Kada govorimo o kulturi, važno je spomenuti kako su čovjek i kultura povezani posebnom sponom. Kultura čovjeku osigurava osobni razvoj te je upravo zbog toga vrlo važno početi njegovati i čuvati kulturnu još od najranije dobi. (Vučetić, 2008: 163)

Također, govoreći o kulturi, nemoguće je ne primijetiti njenu povezanost s odgojem i obrazovanjem pa tako kultura predstavlja najdragocjenije blago puno značenja i sadržaja, dok djeca predstavljaju subjekt koji ima mogućnost da shvati kulturu, ali i da prenosi njene vrijednosti. Kako je kultura naroda važna za njegov opstanak, poticanjem djece na narodno stvaralaštvo, doprinosimo očuvanju samog naroda.

2.3. Kulturna baština

Kultura je temeljna društvena činjenica koja prikazuje cjelokupno društveno nasljeđe neke grupe. Kultura čovjeku osigurava osobni razvoj te je upravo zbog toga vrlo važno početi njegovati i čuvati kulturnu baštinu još od najranije dobi. Prilikom definiranja pojma kulturne baštine nailazimo na brojne definicije jer svaki autor tumači kulturnu baštinu na sebi svojstven način. Baština je zapravo ukupnost sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara.

Kulturna baština može biti materijalna i nematerijalna te ona predstavlja zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2016: nije paginirano, 27.02.2018.)

Osim toga Jelinčić opisuje kako je kulturna baština zapravo briga o održavanju kulturne vrijednosti u kojima će uživati buduće generacije. (Jelinčić, 2008: 96) Materijalna kulturna baština ili kako ju još nazivamo, nepokretna kulturna baština, uključuje građevine i povijesne lokalitete, spomenike, amfiteatre, ali i sve ono što se smatra vrijednim za očuvanje budućim generacijama. Također, u materijalnu kulturnu baštinu uključeni su i svi predmeti koji su usko vezani uz arhitekturu, arheologiju, znanost i tehnologiju specifičnu za određeno razdoblje. Za razliku od materijalne

kulturne baštine, nematerijalna ili prirodna kulturna baština obuhvaća ruralni i prirodni okoliš te bioraznolikost. (Botica, 1995:9) Govoreći o nematerijalnoj kulturnoj baštini, nikako ne smijemo zaboraviti predstave, znanja, izraze, vještine, rukotvorine te skupine i zajednice koje prihvaćaju sve navedeno kao dio svoje kulturne baštine.

2.3.1. Odnos djece prema kulturnoj baštini

Kao što je već prethodno navedeno, čovjek i kultura oduvijek su međusobno povezani jer čovjek svojim djelovanjem stvara kulturu, dok kultura istovremeno u čovjeku osigurava razvoj osobnosti. Kultura zapravo očovječuje čovjeka te je upravo zbog toga treba njegovati i prenositi mlađim generacijama. Zavičajna baština zapravo oblikuje djetetov život te učvršćuje njegov osjećaj identiteta i stoga je važno dijete što ranije upoznati s raznolikim nasljeđem zavičaja u kojem živi i odrasta.

O kulturnoj baštini može se govoriti s vidika različitih zadaća i značenja koja u sebi nosi, a upravo u takvome pogledu važno je osvijetliti smisao baštine u odgoju djece. Kada se govori o kulturi i odgoju, nemoguće je ne primijetiti njihovu međusobnu povezanost. Stoga, s jedne strane imamo kulturu koja obiluje brojnim sadržajima, dok s druge strane djeca svojim spoznajnim moćima shvaćaju kulturu i prenose njene vrijednosti te stvaraju novu kulturu. Djeca su iznimno znatiželjna bića koja vole neprestano otkrivati nove stvari i pojave te koja unutar svoje okoline istražuju ono što ih zanima. Također, istražujući svoju okolinu i temelje kulturne baštine djeca imaju i brojne suradnike koji potiču dječju kreativnost i znatiželju. Stoga, roditelji i odgojitelji moraju pronaći što učinkovitiju strategiju kojom će djeci približiti i unijeti kulturnu baštinu u život djece. (Brajčić, 2013: 6)

U susretu s kulturnom baštinom, važno je djeci omogućiti interaktivno učenje u kojem će se kod djece osvijestiti doživljaj kulture te vlastitog identiteta. Drugim riječima, prilikom uključivanja djece u svijet kulturne baštine, vodimo se načelom aktivnog sudjelovanja. Aktivno sudjelovanje polazi od paradigme u kojoj se ističe kako je dijete već od najranije dobi kompetentno biće koje je sposobno samostalno i aktivno upoznati sredinu u kojoj živi. Djetetu je okolina najvažnija, uz nju ono stječe prve spoznaje te uz pomoć svoje sredine ono strukturira svoj način mišljenja i poimanja sebe i svijeta. Prilikom upoznavanja djece s kulturnom baštinom, važna je suradnja odgojitelja i sa sobama izvan vrtića, roditeljima, stručnim pedagogima te ostalim ljudima koji djeci

mogu pričati i govoriti o kulturnoj baštini. Postoji niz aktivnosti kroz koje djecu možemo poučavati o kulturnoj baštini novljanskog zavičaja, a neke od njih su posjet muzeju grada Novog, upoznavanje s dijelovima novljanske nošnje, upoznavanje dijelova grada koji su značajni za povijest, slikanje bana Ivana Mažuranića te brojne druge aktivnosti.

Također, za očuvanje kulturne baštine iznimno je važna i riječ, jer je ipak dijete otvorena knjiga u koju svi odrasli imaju zadatak utkati sve najbolje i najkvalitetnije sadržaje. Za dijete je važno da na najbolji mogući način usvoji riječ, da bi pomoću prave riječi mogao izraziti sebe te shvatiti svijet koji ga okružuje. (Jurdana, 2015: 19) Koliko je važna zavičajna riječ, govori nam i činjenica kako se u Dječjem vrtiću „Fijolica“ u Novom Vinodolskom svakodnevno provode govorne i jezične aktivnosti, u kojima se djecu upoznaje s riječima čakavskog dijalekta. Djeca svakodnevno uče i ponavljaju riječi kao što su, *pirun, gaćice, cukar, kantrida, fažol, cibibi, koltra, poneštra, postole, klobuk, borša* te mnoge druge.

2.4. Zavičajna baština

Baština je skup sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara iz prošlosti. Glavna je značajka baštine čuvanje i njegovanje kulture, tradicije i zavičajne mudrosti koje su nam preci ostavili. Svako područje ima svoju baštinu, koja predstavlja temelj neke određene zajednice. Kulturna se baština odnosi na nematerijalna i materijalna kulturna dobra koja su nastala ljudskim radom te na duhovne vrijednosti u materijalnom svijetu koji nas okružuje. Nematerijalnu kulturnu baštinu čine običaji, znanja, vještine, jezik, tradicija i dijalekti koji se prenose s koljena na koljeno.

Zavičajna baština obuhvaća sva materijalna i duhovna dobra nekog određenog područja. Zavičajnoj baštini pripadaju ona dobra i ostatci povijesnih događaja koji su sačuvani u izvornom obliku. Zavičajnoj baštini pripada i narodna književnost, glazba, ali i likovna umjetnost i spomenička baština. Zavičajna baština predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost određenog područja, koju stanovnici tog područja nose sa sobom. Zavičajna je baština zavičajno znanje i mudrost ljudi na određenom prostoru u određeno vrijeme. (Maretić, Caktaš, 2007: 89)

2.3.1. Zavičajna baština Novog Vinodolskog

Identitet je Novog Vinodolskog prepoznatljiv nedvojbeno po Vinodolskom zakonu, slavnim novljanskim i hrvatskim književnicima Mažuranićima te po zavidnoj turističkoj dimenziji Novog. Povijesno potvrđen kao političko i kulturno središte Vinodolske Knežije, Novi Vinodolski je kolijevka plejade književnika iz porodice Mažuranić. Novi Vinodolski i okolica obiluju vrijednim spomenicima drevne prošlosti.

Slika br. 1. – grad Novi Vinodolski

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Novi_Vinodolski (27. 02.2018.)

Iznad starog dijela grada, na visoravni kamene litice, izdiže se trobrodna stolna crkva sv. Filipa i Jakova. Na vanjskoj strani zapadnog zida crkve uklesana je godina 1520. za koju se vjeruje kako je to godina obnove ili dogradnje crkve, jer je utvrđeno kako je crkva u Novom postojala i za vrijeme donošenja Vinodolskog zakona. U crkvi su sahranjeni posmrtni ostaci biskupa Kristofora koji je za vrijeme Krbavske bitke 1493. godine prenio sjedište Modruške biskupije u Novi Vinodolski pa tada crkva sv. Filipa i Jakova postaje stolna crkva.

Slika br. 2. – Crkva sv. Filipa i Jakova

Izvor: <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/novivinodolski/> (27. 02. 2018.)

Poseban dragulj u kulturnoj baštini Novog Vinodolskog svakako je Vinodolski zakon iz 1288. godine, pisan glagoljicom na čakavštini, jedan od najvažnijih dokumenata hrvatskog srednjovjekovnog običajnog prava. Vinodolski je zakon bogat izvor za upoznavanje svakidašnjeg života predaka Novog Vinodolskog. Sastavljači Vinodolskog zakona zalagali su se za zaštitu kmetova i pučanina od strane feudalne vlasti. Posebnu značajku Vinodolskom zakonu daje i činjenica kako ga je zapravo činila „komisija“ sastavljena od predstavnika devet gradova vinodolskih općina. Predstavnici tih gradova sastali su se 6. siječnja 1288. godine u frankopanskom kaštelu Novigrada i potpisali pravne običaje koji su se primjenjivali u Vinodolskoj knežiji, pa je zbog toga taj dokument i nazvan Vinodolski zakon. Vinodolski zakon, pisani je rukopis koji se sastoji od četrnaest listova, odnosno dvadeset i osam stranica. (Blažević, 1958.)

Slika br. 3. – Vinodolski zakon iz 1288. godine

Izvor: <http://www.tz-novi-vinodolski.hr/view.asp?idp=32&c=9> (27. 02. 2018.)

Također, donošenjem Vinodolskog zakona, Novi je postao središte modernog zakonodavstva, ali i pismenosti. Iz takvog ozračja, nikla su mnoga velika imena hrvatske kulture, stoga je vrlo važno istaknuti novljanske Mažuraniće. (Bažok, 2018: 40-41) Njihov značaj na tom području očituje se i činjenicom da je u Novom još uvijek sačuvana i rodna kuća braće Mažuranić koja još uvijek podsjeća na plejadu značajnih dostojanstvenika hrvatske i novljanske kulturne prošlosti – na "bana pučanina" i hrvatskog književnika Ivana; brata mu Antuna, znamenitog jezikoslovca; Matiju putopisca; Vladimira-Frana, vječitog svjetskog putnika i esejista.

Slika br. 4. – Rodna kuća braće Mažuranić

Izvor:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Novi_Vinodolski,_rodna_kuca_brace_Mazuranic.jpg (27. 03. 2018.)

Frankopanski je kaštel s četvrtastom kulom kameni spomenik našim junačkim povijesnim vitezovima, sagrađen u 13. st. U njemu je 6. siječnja 1288. godine napisan i Vinodolski zakon. Međutim, nakon sloma Zrinskih i Frankopana, zgrada propada te je dijelom porušena i opljačkana. U obnovljenom Kaštelu danas su smješteni: Gradska uprava, Gradski muzej i galerija, Gradska čitaonica i knjižnica te galerija "Turnac" u istoimenoj kuli.

Slika br. 5. – Četvrtasta kula „Turnac“

Izvor:https://hr.wikipedia.org/wiki/Novi_Vinodolski#/media/File:Novi_Vinodolski,_Kastel_Frankopan.jpg (27.03.2018.)

Živopisna ženska i muška narodna nošnja, junačke pjesme i narodno kolo koje se igra tri dana za vrijeme *novljanskog mesopusta*, kao i svojevrsan drveni narodni instrument "sopila" sačuvani su u Novom od pamtivijeka, a utkani su u svakodnevicu novljanskoga življenja, posebno u vrijeme "Mesopusta" – zimskog karnevala. (Krišković, 2018: 14-15)

Slika br. 6. – Novljanski mesopust

Izvor : http://www.adriatic-holidays.net/photo_gallery_novi_vinodolski.htm

(14.01.2017.)

3. MESOPUST – USMENA PUČKA DRAMA

Postoje pisani dokazi koji kažu kako *novljanski mesopust* postoji i dulje od slavnog *Vinodolskog zakona* iz 1288. godine. Te dokaze, u svom je radu, *Usmena narodna retorika i teatrologija*, objavio Tvrтко Čubelić (1964: 85-107) koji smatra da je *novljanski mesopust* najbolje sačuvani primjer usmene narodne drame, budući da ima sve elemente narodne drame. Tako narodnu pozornicu i glumce u Novom nalazimo na stolu nasred *Place*, dok je gledalište sav prostor koji se nalazi oko stola obogaćen stolicama i klupama, čime je iluzija „teatra“ potpuna. Isto tako, u *novljanskoj pučkoj drami* postoje i scenski rekviziti kao što su kočija u kojoj glumci i dolaze na scenu. Glavni glumci su *auditor*¹ i advokat čiji su tekstovi unaprijed sastavljeni. Čitav narod ima ulogu „režisera“, budući da sve budno prati i nadgleda.

Osim navedenog, *novljanski je mesopust* pravo dramsko djelo zato što sadrži i sve dramske elemente; vrijeme i mjesto događanja radnje, glumce, glazbu, ples i kostime.

Vrijeme radnje: započinje trećeg četvrtka prije Pepelnice, s kojom završava.

Mjesto radnje: *Placa*, ulice Starog dijela grada, ušće *Ričine*.

Radnja: započinje *napovidanjem* tijekom triju četvrtaka. Tijekom trajanja odvija se *mlada mesopustova*, *mišenje i kršćenje mesopusta*, *mesopusna nedilja* (pozdravljanje po kućama, kolo na *Placi*), *mesopusni pondiljak* (sakupljanje sira, putra, masla, jaja; kolo na *Placi*), *mesopusni utorak* (kolo, čitanje *Žitka*, pjevanje *ćurumbela*² u kolu), *mesopusna sreda* (sprogod Mesopusta).

Glumci: *mesopustari*³, igrači kola, *pivači* u kolu, sudac – tužilac, sastavljač *žitka*⁴, sastavljač nadgrobnog slova, stari svati, sudionici mlade mesopustove, sudionici u pogrebnoj povorci (publika, odn. gledatelji).

Glazba i ples: *mesopustari* sviraju Gajevu budnicu („Još Hrvatska ni propala“), pjevaju se svatovske pjesme, *ćurumbele* i pjesme u duetu.

¹ Auditor – austrijski vojni sudac

²Ćurumbela- epska junačka i lirski pjesma

³Mesopustari – dečki muzičari

⁴Žitak- pokladno suđenje mesopustu

Kostimi (nošnja): novljanske ženske i muške narodne nošnje, *mesopustarske odore*, kostimi za vrijeme svatova i sprovoda.

Takav narodni običaj ostatak je starog poganskog kulta koji je slavio dolazak proljeća i svršetak zime. Novljanski su mesopusni običaji zapravo običaji bez naredbe, samoživi i postojani koji su se usmenom predajom prenosili s koljena na koljeno, po strogo sačuvanim pričama. Libreto te pučke drame splet je *mesopusnih* i pokladnih⁵ običaja, pučkih ženidbenih običaja, vjekovne poruke i otpora svakoj sili i nepravdi. Oholost i boje narodne nošnje, kola, junačkih pjesama od kola, zbornih i svatovskih pjesama i sopila, cijeli grad pretvara u živi spomenik kulture i izvornog hrvatskoga domoljublja. Upravo zbog svega navedenog, vrlo je važno dok je god svijeta, vijeka i pamtila, svaku malu, svaku riječ, svaki koračić i svaku običajnu kiticu zapisati, napisati, oslikati i ostaviti za naše mlađe da običaj nastave. Kako bi se to u Novom reklo: „*Polak običaja i navade stare*.“ (Blažević, 2012: 30)

3.1. Mjesto i vrijeme održavanja usmene pučke drame

Narodna drama ne poznaje pozornicu u smislu povišenog mjesta koje glumce dijeli od publike. Za scenu je narodu povoljno svako mjesto, na kojem se glumac može slobodno kretati te se stoga novljanska pučka drama izvodi na otvorenom prostoru, po cijelom gradu - posebno Starom gradu i traje u rasponu od tri tjedna (od *Prvog četvrtka* do *Čiste srede* ili *Pepelnice*).

Također, sva se mesopusna događanja imenuju te na *Prvi četvrtak* – „Tusti“, *mesopustari* na ulicama grada izvode *Prvo napovidanje dovcem i dovican*. To *napovidanje*, zapravo je podrugljivo prvo oglašavanje udaje udovica i udovaca koje spajaju *mesopustari*, što često dovodi do nezadovoljstva među narodom zbog odabrana im para. *Mesopustari* su odjeveni u civilnu odjeću, a *advitor*⁶ umjesto batice⁷ ima staru metlu kojom „dirigira“ *mesopustarima*. Nakon što završi *napovidanje*, *mesopustari* odlaze djevojkama na *prelo*⁸. Ako obitelj koja ima djevojku u kući ne želi otvoriti vrata, *mesopustari* naprave kakav *dešpet*⁹, odnosno, „ukradu“ odjeću, cvijeće,

⁵Poklada – svečano razdoblje prije Korizme

⁶Advitor –vođa

⁷Batica – dirigentska palica

⁸Prelo- seoski oblik druženja

⁹Dešpet- šteta

ograde i slično te njima „okite“ *Placu*. Za to vrijeme u Maloj Sali Doma kulture sastaju se i *pivači* koji pomalo *uštimavaju* glasove za pjevanje u novljanskom kolu. (Mudrovčić, 2018: 42-43)

Sljedeće nedjelje odvija se *Mlada mesopustova*; šaljiva maškarana ženidba u kojoj su glavni akteri *mesopustari* odjeveni u žensku starinsku odjeću. Ženidbu ujutro najavljuju *stari svati*, koji obilaze grad i najavljuju popodnevenu „ženidbu“. Po starinskom običaju, *svati* uz *sopile*, harmoniku i svatovske pjesme odlaze po mladu te se „ženidba“ održava u jednoj od gostionica u gradu. Zatim se na *Placi* igra kolo.

Na *Drugi četvrtak* – „*Kusi*¹⁰“, u kasnim večernjim satima, odvija se *Drugo napovidanje*. Kada završi napovidanje opet su na redu *dišpeti*.

Na *Treti četvrtak* – „*Poberuhi*¹¹“, u popodnevnim satima odvija se „*Zeča*“, kojom maškare pozivaju udovce i udovice na bračno putovanje barkom na Zeču¹². Navečer se odvija *Treto napovidanje*, a *mesopustari* po prvi puta obilaze grad. *Mesopustari* su i dalje u civilnoj odjeći, iako u malo svečanijoj formaciji s više instrumenata.

U večernjim satima, na *Mesopusnu sobotu*, odvija se *mišenje i kršćenje mesopusta*. Od slame se napravi lutka u ljudskoj veličini, koja dobiva podrugljivo i ironično ime. Ime je obično reakcija na neki mjesni događaj ili pojavu. *Mesopustari* su i dalje u civilnoj odjeći i među sobom biraju četiri „malo jača muža“ koji će čuvati i nositi mesopusta. Kada je mesopust *omišen*, skupljaju se „biškupi“ koji ga krste. Zatim ga *mesopustari* nose tri puta oko grada i *obise* ga na *Travicu*.

Na *Mesopusnu nedilju*, *mesopustari* u svečanim odorama kreću s *pozdravljanjem*. Prvo pozdrave gradsku upravu i ustanove, a zatim sve građane – od kuće do kuće. Popodne se na *Placi* igra kolo, a nakon kola *mesopustari* skidaju mesopusta s *Travice*, nose ga tri puta oko grada i na kraju odvođe *va rešt* (zatvor – mesopustarija).

Na *Mesopusni pondiljak* obilaze grad i pobiru *sira, putra, masla, jaja*... Popodne se ponovno igra kolo, a *mesopusta* nema budući da je u zatvoru. Nakon kola, dolazi se u velu salu Doma kulture gdje se održava prelo - *mesopusni šušur*, uz igrokaz kojim zabavljaju puk. Nakon pjesme na red dolazi i promocija „Novljanske travice“, godišnjaka novljanskih mesopusnih običaja.

¹⁰Kus – kratak, nedostatan

¹¹Poberuhi – koji prosi, prosjači

¹²Zeča – pusti stjenoviti otok u Velebitskom kanalu

Na *Mesopusni utorak mesopustari* ujutro ponovno pozdravljaju, dok se popodne igra kolo i čita *žitak*. U čitanju *žitka* sudjeluju auditor (sudac) i odvjetnik (fiškal), koji vode parnicu. *Žitak* je zapravo „optužba“ kojom se teško tereti mesopusta, a tijekom iste na red dolaze i lokalne teme i privatne osobe, što dodatno zaoštrava javni proces.

Mesopusna sreda ili „*Čista sreda*“ dan je *sprogoda* mesopusta. Toga se dana u pratnji *mesopustara* i maškara *mesopust* nosi na ljestvama ukrašenim bršljanom, prvo tri puta oko grada, a zatim na mjesto gdje će biti spaljen. (Blažević, 2012: 25-30)

3.2. Akteri (glumci) u pučkoj drami

Kao i svaka pučka drama i ova ima svoje glumce, odnosno novljanski puk koji aktivno sudjeluje prema već unaprijed napisanom scenariju. Te pučke glumce prepoznajemo u likovima novljanskih *mesopustara*, igrača novljanskog kola, *pučkih pivača*, *kolovođa*, čitača *žitka*, sudionika *mlade mesopustove*, stari *svati*, ali i svi drugi sudionici koji sudjeluju direktno ili indirektno. Kao i svaka drama, i ova ima svoju publiku (gledatelje), a to su svi ostali Novljani koji ne sudjeluju direktno.

U cijeloj toj pučkoj drami baš skupina *mesopustara*, a s njima i sam *mesopust* koji čini tvrdi korijen, kojeg niti jedna vlast, narodna ili ne narodna, nije mogla i nije se usudila iščupati ili pak ugasiti. Kako se kroz povijest kultura uvijek klanjala svakoj vlasti, tako su i kulturnjaci koji su imali obavezu zapisati, opisati i sačuvati taj dio običaja, skoro do današnjeg dana ostali povijesna, narodna i kulturološka ilegala. (Babić, 2007: 21-22)

3.2.1. Novljanski mesopustari

Mesopustari su dečki, muzičari, koji su nekad upravo stasali za vojsku, a danas kada se vojska više ne služi, to su dečki od šesnaest godina pa na dalje, koji poštuju svoje običaje i stare priče. Te običaje, naslijedili su od svojih starih, upravo putem usmene predaje, s koljena na koljeno, te ih ljubomorno čuvaju da ne padnu u zaborav. Obično su to dvije, tri grupe mladića koji su počeli ići s djevojkama na ples i koji se, kad se okupe, među sobom podijele mesopustarske zadaće, od *advitora*, *kapitanih*¹³,

¹³Kapitani – voditelji kolone

*bandiraša*¹⁴, *kasirih*, *štrumentih do magazinjera*. Za *advitora* se izabire uvijek stasom najvišeg mladića, a za *kapitane* slično tako, samo se pazi da zbog parade budu podjednako visoki.

Advitor je vođa, utjelovljenje snage, volje i moći novljanskoga puka. Simbol njegove moći je *batica*. Na glavi nosi crnu kapu sa crnim štrimom, sličnu kapi pomorskog časnika. Kapa je ukrašena zlatnim trakama, zlatnom lirom (glazbenički znak) i bogatom perjanicom od pera pijetlova repa. Odjeven je u bijelu košulju, crnu jaknu i bež hlače. Oko vrata ima svezanu mašnu od hrvatske trobojnice, dok na rukama nosi bijele rukavice. Hlače su obrubljene trobojnicom, kao i svečani veo koji se nosi preko lijevog ramena i kopča na desnom boku. Na nogama nosi crne cipele.

Prvi kapitan predvodnik je desne mesopustarske kolone. Na glavi ima bijelu kapu na crni štrim, ukrašenu trima zlatnim trakama i lirom. Odjeven je u tamnoplavo odijelo, te s vanjske strane na hlačama ima prišivenu hrvatsku trobojnicu. Ispod jakne je bijela košulja, a oko vrata crna leptir mašna. *Kapitan* na ramenima ima svečane naramenice – *epolete* (u boji trobojnice, izrađene od tanke vunice). Preko lijevog ramena nosi bijeli veo s trima zlatnim trakama. Na rukama ima bijele rukavice, na nogama crne cipele, a na lijevom boku ovješenu sablju u koricama.

Drugi kapitan predvodi lijevu *mesopustarsku* kolonu. Odjeven je isto kao i *prvi kapitan*. Jedina razlika je što njegov bijeli veo ima dvije zlatne trake, baš poput kape.

Ostali *mesopustari* su jednako odjeveni. Imaju bijele hlače, crne cipele i tamnoplavu jaknu. Ispod jakne nose bijelu košulju, a oko vrata svezanu mašnu hrvatske trobojnice. Preko lijevog ramena nose traku hrvatske trobojnice. Također, u desnom ovratniku jakne nose nakit od kružno nabrane trobojnice s grančicom *male gore*. Na glavi nose *rapčinač*. *Rapčinač* je okrugla kapa crvene boje, koja po vanjskom porubu visine 5 cm ima svilenim crnim koncem izvezene kružne ukrase. S bočne strane, preko desnog uha vise kiste od crnog svilenog konca. Na gornjem se dijelu može nalaziti izvezeni hrvatski grb.

Osim samih *mesopustara*, iznimna se važnost pridaje i *mesopustarskim* instrumentima. *Mesopustarski* instrumenti se sastoje od puhačkih i udaraljki, a ovdje ćemo ih opisati po redosljedu po kojem se nose u *mesopustarskoj* povorci.

¹⁴Bandiraš- mladić koji nosi zastavu

Batica predstavlja dirigentsku palicu koju nosi *advitor* koji dirigira *mesopustarima*. To je drveni štap (80 – 100 cm), ukrašen spiralno omotanom trobojnicom. Na vrhu ima staklenu buću, ispod koje se nalaze vunene kiste, također u bojama trobojnice. *Advitor* nosi u desnoj ruci i dirigira pokretima gore-dolje po taktu i zapovijedi „Bubanj i mužika složno udaraj!“.

Kapitanske sablje ravne su paradne sablje koje se u koricama nose uz lijevi bok, dok se za vrijeme parade i pozdravljanja nose u desnoj ruci. Nose se tako da se ruka u laktu savije pod kutom od 90°, a sječivo se postavi na desno rame.

Sopile predstavljaju tradicionalni novljanski instrument napravljen od tvrdog drveta (javor, akacij, maslina), a sope se u paru. Razlikujemo veliku i malu *sopilu*, a obje imaju tri dijela: krilo, prebiralica, štibrica. Za vrijeme *mesopustarske zoge*, sopile *sopu* ilirsku budnicu „*Još Hrvacka ni propala*“.

Vela trumbeta je bas truba, odnosno najdublji limeni puhački instrument. U *mesopustraskoj zogi* puše se uvijek isti ton kroz veliki metalni pisk (muštiki).

Sridnja trumbeta je bas trombon, malo manji instrument od vele trumbeta kojoj daje potporu. Također se puše kroz metalni pisk sa samo jednim tonom.

Odgovaralica predstavlja jednostavnu vojnu trubu koja se rabi u mnogi vojskama. Dužine je do 40 cm, bez tipki, a visina se tona postiže stiskanjem i širenjem usnica na metalnom pisku.

Veli bubanj je bas bubanj koji za marširanje koristi limena glazba. Nosi se preko lijevoga ramena, a desnom rukom se „tuče“ po taktu *zoge*.

Činele su udarački instrument koji izgledom podsjeća na pladanj. U sredini ima rupu kroz koju se provlači kožni rukohvat kako bi se njima lakše upravljalo. Napravljene su od legure mesinga i koriste se u paru. Za vrijeme *mesopustarske zoge*, zvone samo zadnji udarac kad se prestaje *sost* *sopilama*.

Srednji bubanj je sličan velikom bubnju, samo manjega promjera. Može se „tući“ s jednom palicom, ali i s dvije.

Hrvatsku bandiru (zastavu) na drvenom štapu nosi *bandiraš*. Zastava je razmotana preko desnog ramena. Uz nju *bandiraš* ima i *švikavac* (fućkalicu) u koji puše po taktu *zoge*.

Zvončići su pravi instrument *novljanskih mesopustara* koji nije moguće vidjeti niti u jednoj drugoj muzici, a sastoji se od drvena križa s držalicom, preko kojega je zabijena okrugla daščica presvučena hrvatskom trobojnicom. Za drveni križ uhvaćena su četiri manja zvona s kojima se zvoni po taktu *zoge*.

Avan je metalna posuda od lijevanog mesinga, koje izgledom podsjeća na naopako okrenuto zvono. Nosi se ovješeno oko vrata, a svira se tako da se metalnim tučkom „lupa“ po taktu.

Triangl (trokut) pripada porodici udaraljki, a izgledom podsjeća na čelični trokut. U jednom kutu šipke nisu spojene kako bi se udarcem o njega mogle proizvoditi vibracije, odnosno tonovi.

Kosa je metalni ostatak oruđa kojim se kosilo sijeno. Svira se tako da se drugim komadom željeza „tuče“ o nju.

Bocunić jedini „instument“ koji ne proizvodi tonove. To je zapravo staklena boca od pet litara ukrašena ručno pletenim šibama. Nosi ga *mesopustarski magaziner* koji u njemu nosi vino.

Taške za kasirih su drvene kutije u koje pohranjuju novac koji dobivaju za vrijeme pozdravljanja.

4. MESOPUSNI OBIČAJI KOJI SE DOGAĐAJU U VRIJEME MESOPUSTA

Mesopusni se običaji u Novom Vinodolskom odvijaju u nekoliko nivoa. Važna poveznica su *mesopustari* koji poštuju svoje običaje i koji ih ljubomorno čuvaju da ne padnu u zaborav. Drugi nivo je kolo, koje se igra tri dana i koje postaje centralni *mesopusni* događaj. Također, uz kolo iznimno su važni i *pivači* od kola, zatim mnoštvo u nošnje obučenih djevojaka, žena i muškaraca koji igraju kolo. Treći nivo predstavljaju *omaškarani* pojedinci koji se *maškaraju* sva tri četvrtka po gradu i ponovno *mesopustri* koji ovoga puta predstavljaju svatove u *mladoj mesopustovoj*. Osim njih, treći nivo predstavljaju i maškare na *treći četrtak* – *Zeča* te maškare u *sprogodu mesopusta*. Svi oni, još uz mnoge druge predstavljaju mali kamenčić u mozaiku *mesopusnih* običaja, koji svjedoče očuvanju tradicije.

Novljanski mesopusni običaji događaju se u vrijeme *mesopusta* od *Prvog četrtka do Čiste srede* i to *kronološkim slijedom*; „Prvo napovidanje *dovcen* i *dovican*, *Mlada mesopustova*, *Drugo napovidanje dovcen* i *dovican*, *Treće napovidanje dovcen* i *dovican*, *Kršćenje mesopusta*, *Nedilja mesopusna*, *mesopusni pondiljak*, *mesopusni utorak* uz opis *žitka* kao središnjeg djela pučke drame i navođenje svih autora dosadašnjih sačuvanih *žitaka*. Konačno radnja završava s opisom *srede mesopusne*, ali i s nezaobilaznim događajem vezanim uz *mesopust*, a to je *mesopustarska* i *pivaška večera*.“ (Blažević, 2012)

4.1. Prvo napovidanje *dovcem* i *dovican* prvi četrtak - “Tusti”

Tri *četrtka* prije *Mesopusne nedjelje* ili neposredno prije “*Čiste srede*” (Pepelnice), u Novom se *četrtkom* obavlja “*Prvo napovidanje dovcen* i *dovican*”, što se skraćeno zove *Prvi mesopusni četrtak* “*Tusti*”. S prvim *napovidanjem* počinje spremanje grada za *mesopusno* vrijeme i veseli prikaz starih *ženidbenih* običaja.

Zapravo se davno prije prave *ženidbe* *napovidalo* mladoga i mladu. Kada bi mladi došli doma, pitali bi roditelje savjet za *ženidbu*, a pogotovo za kumove, koga izabrati. Iza roditeljskog blagoslova išao bi mladoženja svojoj, a djevojka svojoj obitelji. Kada bi došli u kuću, pozdravili bi domaćina i obitelj s “*Hvaljen Isus* i *Marija*”, a oni bi odgovorili

"Navijeke" i čestitali prvu *napovid*. Nakon toga mladi bi upitali "Domaćine, striče i ujče, došao sam vas moliti da mi na moj *ženidbeni* dan budete kum." Kada su rođaci prihvatili kumstvo, mladi i mlada veselo su se vraćali svaki svojoj kući, da ocu i majci jave vesele vijesti. Iza toga, mladoženja ide po zaručnicu i vodi je u svoj dom na objed u čast prvog dana *napovidi*. Drugu *nedilju* dolazi djevojka po mladića i vodi ga na objed svojim, a to se računa kao drugi dan *napovida*. Na treći dan *napovidanja* častili bi se sami mladenci.

Prvog *mesopusnog četrtka mesopustari* u civilnoj robi i samo s osnovnim instrumentima po prvi puta izlaze iz *mesopustarije*. *Advitor* umjesto *batice* ima staru metlu kojom "dirigira" *mesopustarima*. U zadnje vrijeme *advitori* i *kapitani četrtkon* nose crne kape "ribarice". Tada se po prvi puta svira *mesopustarska zoga*¹⁵ i prvi put za *mesopust* muzika izlazi na *Placu*. *Zoga* započinje *advitorovim* pozivom "*Bubanj i mužika složno udaraj!*" Velika i mala *sopila* zasviraju pjesmu „Još Hrvatska ni propala“, a ako pak nema *sopila zogu* započinje mali *bubanj*, a drugi instrumenti nastavljaju.

Tuče se brza *zoga* za normalni "marširani" korak, a pred izlazak na samu *Placu*, na *advitorov* znak podignute metle usporava se muzika, kako bi se na *Placu* izašlo u lijepoj paradi i pravim složnim paradnim korakom. (Blažević, 2012:33)

Slika br. 9. – Prvo *napovidanje dovčen i dovican*

Izvor : vlastita arhiva (21. 01. 2016.)

¹⁵Mesopusna zoga – domoljubna je budnica i pjesma „ Još Hrvatska ni propala“, koju je napisao Ljudevit Gaj

Na izlazu s *Krase*, *kapitani* formiraju mladiće i tako se hoda do početka *Šćedina*, kada se tempo muzike opet ubrzava. Svira se dok *advitor* ne vikne „POZOR“. Stalno se pazi da se na *Placu* izađe točno u deset sati navečer. S *Place* se bez stajanja okrene u *Šćedine* do prvog raskrižja, kada počinje "*Prvo napovidanje dovčen i dovican*". *Mesopustarski kapitani* naizmjenično *napovidaju* i prizivaju "*Ovo j' prvo napovidanje dovčen i dovican, ženi se ženi*" dok *mesopustari odgovaraju* " a ki" , "a teta _____". "a za koga". " a za teca _____". "A još je jedna" , "a ka", "a teta _____", " a za koga", "a za teca _____".

U samoj *napovidi* izgovara se krsno ima *dovca ili dovica*, a u nastavku nadimak ili obiteljsko ime, odnosno prezime. Između svake *napovidi*, instrumentima se uz "tuš" pozdravi *napovidani* par. Svakom "tušu" *odgovaralica*¹⁶ daje završnicu. Na svakom raskrižju nastoji se *napovidat dovce i dovica* koji žive u tom dijelu grada i to dva do tri para.

Prvo *napovidanje* završava pozivanjem *mesopustarskog kapitana*: "*Ako ki ima kakovu zapreku, kumstva srodstva ili niku drugu neka se javi mesopustaron, da ne bi bilo kakovoga šušura*". *Mesopustari* moraju paziti da na *napovidanju* nekog ne uvrijede, pa je običaj u gradu da se ne *napovida dovac ili dovica* kojemu je umrla žena ili muž, a od toga nije prošla godina dana. Inače, gdje god je u gradu nedavna smrt u obitelji, kada se prolazi uz tu kuću, *advitor* vikne "Pozor" i prestaje sviranje. Na prikladnoj udaljenosti od tugujuće kuće nastavlja se svirati.

Napovida se na jedanaest raskrižja po gradu. Često *Novljani* kažu da *mesopustari* kod *napovidanja* obilaze grad naopako, za razliku od obilaženja tri puta oko grada u osam sati navečer trećeg *četrtka* i na sve glavne *mesopusne* dane. Iza prvog *napovidanja* instrumenti se vraćaju u *mesopustariju*, a *mesopustari* se razbježe gradom djevojkama na *prela*. Kada *prela* završe, kasno u noć običaj je napraviti djevojkama neki prkos, pogotovo onim obiteljima koji doma imaju djevojku, a nisu htjeli otvoriti vrata za *prelo*. Prkosnici najviše napadaju na ženske gaćice, pumperice i slične stvari s kojima bi ukrali *Placu*. Ako se pod rukom nađu cvijeće, vrata od dvorišta ili pak neka životinja, onda je *Placa* ujutro još veselija. Uvijek se pazilo da se s prkosom ne učini neka šteta. Majke su kasnije tu robu od prkosa pokupile i sve je opet po starom, ali drugi put onda gledaju da mladiću otvore vrata. (Blažević, 2012: 33-36)

¹⁶Odgovaralica – jedinstvena vojna truba

4.2. Mlada mesopustova

Prvu *nedilju* iza *Prvog četrtka*, održava se stari običaj prikaza Novljanske *ženidbe* pod nazivom *Mlada mesopustova*. *Svaća* i *pirni* su *mesopustari* koji među sobom podjele muške i ženske uloge, a ponekad im se pridruže i stariji. Uz veliku *mladu mesopustovu* više puta i mali *mesopustari* naprave svoju „malu“ mladu *mesopustovu*. Cijeli prikaz *ženidbe* nastoji oponašati prave *ženidbene* običaje, kao što je to nekad bilo. (Hirc, 1993: 198-202)

Slika br. 10. – *Mlada mesopustova*

Izvor : vlastita arhiva (01. 02. 2015.)

4.2.1. Ženidba Mlade mesopustove

Kako smo rekli, u *nedilju* koja slijedi iza *Prvoga četrtka* slijedi običaj *ženidbe*. *Nedilju* ujutro, iza velike mise preko *Place* prvi izlaze „stari svati“, odnosno očevi od mladenaca koji jedan drugoga oslovljavaju sa „prijoo“. Prolazeći kroz Novi na sav glas, da čuje cijeli grad govore: „Prijoo, ženimo se“ i tako pozivaju na pir.

Stari svati imaju velike brade koje su najčešće napravljene od vune, na glavama velike šubare, bijelu debelu košulju na dugačke rukave ili pletenu starinsku košulju i dugački *kožun*¹⁷ okrenut naopako da se vidi ovčja vuna. Vunene hlače svezane su oko struka konopom, a nogavice su zataknete u vunene domaće čarape iz kojih viri slama. Hlače

¹⁷Kožun- kožni prsluk sa vunom

i čarape su uvijek boje ovčje vune, a šubara može biti smeđa ili šarena. Na nogama imaju opanke.¹⁸ Oko vrata im visi mali *bocunić* s vinom, puše lulu, a preko ramena im visi ručno istkani tepih ako se napiju da imaju na što leći. Svaki od njih nosi veliki štap koji im sve više koristi kako se *pirmi* dan privodi kraju. Njihov *pirmi* dan nije nimalo lagan, jer do *ženidbe* moraju obići, kako cijeli grad tako i mladoga i mladu gdje se okupljaju njihovi uzvanici. *Stari svati* moraju uz narodnu pjesmu obići i kumove i prve djeveruše. Uz sve to moraju obići i svu rodbinu i prijatelje, ljude koji poštuju naš običaj, te njihove najdraže gostionice. Ako ne izdrže ili se jako napiju, nitko im neće uzeti za zlo jer se smatra ružnim vidjeti trijezne *stare svate* nakon cijelog dana obilaženja. (Kabalin, 1981: 11)

Oko podne se počinju skupljati uzvanici, u čemu veliku ulogu imaju prve djeveruše i *zazivače*. Prve djeveruše su obučene u *berhane*¹⁹, bijele košulje s bijelim novljanskim rupcem na glavi. Košulje oko vrata i na rukavima imaju heklane završetke. Umjesto *batih*²⁰ na ušima imaju obješene naušnice od mrkve, a umjesto morskih koralja oko vrata nose koralje od narezane mrkve. Na prsima imaju *malu goru* i crvene karanfile. Oko struka nose bijelu vrpču ispod koje je na prednjem dijelu s boka uhvaćen bijeli heklani rupčić. Na rukama imaju bijele heklane rukavice, a na nogama bijele heklane čarape i natikače. U starije vrijeme prve djeveruše su nosile i *svilnice*.²¹ *Zazivače* su u *svilnicama*, oko glave nose zamotani ručno vezeni šareni rubac. Isto kao ni djeveruše, tako ni *zazivače* ne nose pravi nakit, nego nakit napravljen od mrkve izrezane na kolutiće. U današnje vrijeme *zazivače* više puta obuku i *mezulanke*²², a umjesto male gore na prsima imaju zataknute listove od broskve.

Djeveruše i *zazivače* pod sopilama (u zadnje vrijeme s harmonikom) u podne idu doma po *debeloga kuma*²³. Kad se u kumovoj kući počaste i zapjevaju, dvije djeveruše uhvate kuma pod ruke, za njima *zazivače*, a naprijed *sopilaši* vode *debeloga kuma* drugom kumu. U kući od *tankoga kuma*²⁴ opet se pjeva uz jelo i piće, a onda cijela ta družina pod sopilama kreće u kuću mladoga. Naprijed su *sopilaši*, iza njih *debeli kum*

¹⁸Opanci – kožne cipele sa vunom

¹⁹Berhane – bijele haljine

²⁰Bati – zlatne naušnice

²¹Svilnice – narodne nošnje u različitim bojama

²²Mezulanke – crne suknje

²³Debeli kum – kum od mladog

²⁴Tanki kum – kum od mlade

kojega vode po jedna *djeveruša* i *zazivača*, a za njima drugi kum s *djeverušom* i *zazivačom*.

Sopilaši su kao i sva muška *svaća* obučeni u debele vunene košulje, bijele *svitice*²⁵, *kožun* naopako da se vidi ovčja vuna, šubare, vunene čarape i opanci. Ako nemaju brkove, oni se nacrtaju pepelom, čim se namažu i po licu. *Bandiraši* su dečki koji imaju više slobode u oblačenju, ali najviše puta oponašaju muški dio *svaće*, s isto tako nacrtanim brkovima.

Kumovi nose crne frakove, crne hlače i cipele, crni *lajbek*²⁶, bijele košulje i crne leptir mašne, a na glavama crne *cilindre*.²⁷ U džepiću od fraka imaju bijeli karanfil, a na rukama bijele rukavice. Za dugme od lajbeka zakačen im je lanac od sata koji se nosi u džepiću od prsluka.

Ispred vrata od mladoga, njega čeka njegova *svaća* koja pjeva i pleše. Na prozoru je Hrvatska zastava na trobojno obojanom štapu (stijeg dijagonalno ofarban crven, bijeli, plavi), a na vrh štapa je okičen malo većim baškotom²⁸, broskvom i jabukama. Pravi roditelji i rodbina od mladoga, ponosni su što im je sin mladi i *mesopustarski advitor*, pa je u kući veselje isto kao da je pravi pir.

Mladi je kao i kumovi obučen u crnom fraku, crnim hlačama i crnim sjajnim cipelama. Na glavi nosi crni *cilindar*, a za razliku od kumova preko bijele košulje nosi bijeli lajbek i bijelu leptir mašnu. Na rukama ima bijele rukavice, a poželjan je i sat u džepiću od lajbeka.

Ženski dio *svaće* obučen je u *mezulanke*, bijele košulje od kola, crne kasi s crvenim mašnjama, bijele heklane čarape i natikače, a na glavi imaju bijele novljanske rupce. Nakit je isto kao i kod djeveruša od mrkve i broskve. Poželjno je obući i *cvajguze*²⁹, pa se više puta, za napraviti šalu, podigne *mezulanke* da se vide takve gaće. Muški obučeni u ženske imaju našminkane usnice i crvene obraze. Prije bi neki *mesopustari* nosili i *kotigu*³⁰, bijelu košulju i šareni rubac zamotan oko glave, a na nogama čarape i *opanke*.

²⁵Svitice – tajice

²⁶Lajbek - prsluk

²⁷Cilinder- visoko paradni muški šešir od crne svile u obliku valjka

²⁸Baškot – okrugli kolač

²⁹Cvajguze - ženske gaće koje imaju rasporak za pišanje

³⁰Kotiga – spojen prsluk i haljina od ovčje vune

Muški dio *svaće* obučen je kao i sopilaši u bijele dugačke *svitice*, bijele debele majice, šubaru, vunene čarape i *opanke*, samo što umjesto instrumenata nose lule ili bocunići s vinom. Među *svaćom* su u ovom djelu već i *stari svati*. Tako okupljena *svaća* nakon okrjepe kod mladoga, pod zastavom koju nosi njegov *bandiraš* i pod sopilama, dva po dva idu pjevajući pred kuću od mlade. Iza sopilaša, mladoga vode dvije prve djeveruše, a kumovi pod ruku vode *zazivače*. *Svaća* pjeva novljanske svatovske zborne pjesme pod korak i to: "Vijala se j' vina loza vinena", "Dva, goluba", "Sinoć lve jagodo", "Sjaj miseče", "Jednaj mala namignula na me", "Ča se ono pokraj mora beli", "Lipo selo", "Se' se vinca bele", "Novi grade", "Šljingajmo Mare", "Dragi dragu pod gromaču", "Tičice rožice", "Babaj'deda va brdo nosila" i sve tako.

Kad se dođe ispred kuće od mlade, gdje se isto na prozoru vije hrvatska zastava s istim nakitom na trozubu, dočeka ih *svaća* od mlade i prihvaća njihovu pjesmu "Peljamo ti milo, vraga velikoga ". (Blažević, 2012: 45-50)

Dok je mlada skrivena u kući, pred kućom se pije, pjeva i pleše na sopile " Špic polka", "Hrvat", "Šoteš", polke i valceri, a *debeli kum* nastoji od "pravih" roditelja doći do mlade. *Stari svati* ogovaraju svaki onu drugu stranu, mašu štapovima jedan prema drugome i sve više piju iz *bocunića*. Na kraju se sva *svaća* okreće prema vratima od mlade pjevajući jednu prigodnu pjesmu kao što je recimo "Dva goluba milo krila šire".

Kad mlada izađe na kućni prag u pratnji svoga kuma i *djeveruša*, sva *svaća* zapjeva u jedan glas "Kad se je hćerčica"... Mlada je obučena u *berhan* ili *svilnicu* isto kao i prave djevojke u kolu, s pravim nakitom, u rukama nosi buket od bijelih karanfila, a na glavi imaju krunu od cvijeća. Sva je crvena u obrazima i našminkana, na rukama ima heklane rukavice, a kako je to po običaju najljepši dečko među *mesopustarima*, teško je i razaznati da to nije prava djevojka nego muško.

Slika br. 10 – Izlazak mlade na kućni prag

Izvor : vlastita arhiva (01. 02. 2015.)

Bandiraši su već izašli iz dvorišta, za njima dvije prve *djeveruše* vode mladoga, a iza njih idu *zazivače* svaka sa svojim parom, pa sva *svaća* po dvoje, muško i "žensko", a za svima na kraju već dobro napiti *stari svati*. Tako *pirna* kolona uz *svatovske* pjesme ide na zakon. Zakon se ne obavlja u crkvi nego u nekoj od gradskih gostionica, a u današnje vrijeme ispred Doma kulture ili ako je lošije vrijeme u Domu kulture. Ako se nađe netko dobre volje da ih pozakoni s nekoliko šaljivih riječi u osmercu dobro je, a ako ne isto je dobro, jer se *svaća* okrijepi zeljem ili kuhanim kobasicama da dođe na sebe da lakše izdrže ono što ih još čeka. Kad se servira jelo, na zakonu se zapjeva: "Dobar tek van želin gospodo svatovi, jijte, pijte milo i veselite se". U zadnje vrijeme na zakonu se skupa nađu velika i mala mlada, skupa ih se pozakoni, a onda po običaju idu dalje.

Iza zakona dva *bandiraša* idu naprijed, za njima *sopilaši* (ili harmonikaš), mladi vodi mladu, *debeli kum* jednu prvu *djeverušu*, a *drugi kum* drugu *djeverušu*.

Slika br. 12 – Izlazak mlade i djeveruša

Izvor: vlastita arhiva (01. 02. 2015.)

Za njima *zazivače* svaka sa svojim parom, a onda sva *svaća* po dvoje, muški s desna, a "ženske" s lijeve strane. Iza svih teturaju *stari svati*. U zadnje vrijeme cjelokupna *svaća* stane na portu radi slikanja ili čašćenja u tamošnjim gostionicama, a onda Pod Barana do Mela. Na *Melu* mladi povede kolo koje se igra na pjesme od "ćurunbele" oko *Studenca*.

Kada im je dosta kola, opet se formira *pirna* kolona kako je prije rečeno i pjevajući se ide uz Konjsko i Staro Konjsko na Placu. To je najsvečaniji ženidbeni "tremendo" *Mlade mesopustove*, jer je Placa već puna svijeta koji čeka da vidi mladu. *Pirni* preko Place pjevaju novljansku "odu" ljubavi "Vijala se j' vina loza vinena", sve do "Velih vrat" (Vele vrata su se naslanjala na kaštel i rundel). Po vrhu velih vrat na zidu je rasla trava, pa se to mjesto zato i zove "Travica". Kako su Vele vrata i rundel odavno srušeni, tu su danas na zidu od kaštela kuke na koje se kasnije posjedne mesopust na katridi (stolici), pa se zato to mjesto zove "Travica". (Blažević, 2012: 49)

Slika br. 13. – Pirni igraju Novljansko kolo

Izvor: vlastita arhiva (24. 01. 2016.)

Kada pirni dođu pod *Travicu*, mladi opet povede Novljansko kolo koje igraju svi *pirni* i pjevaju pjesme u krug. Pjesma koja se prva zapjeva obično je "Kada se Pavle ženjaše", pa onda redom "Dva se draga na livadi ljube", "Sijala san šenicu", "Nikad nisan veselija bila", "U Omera više Sarajeva" i druge. Na kraju kola su *stari svati* koje noge već slabo služe, pa koriste kod "natezači". Nakon malo vremena u kolo se priključuju i „pivači od kola“ i u sredini kola formiraju malo *pivačko kolo* i nastave s pjesmama za kolo. Kada otpjevaju „Aj maleno po maleno“ i poziv u kolo, u kolo se uključuju i civili željni prvoga kola u *mesopustu*. Prije se kolo od *mlade mesopustove* pjevalo i bez „pivačkih od kola“, kada je domaća pjesma bila jedina i kad su mladi znali pjevati svatovske pjesme i pjesme od *ćurunbele*. Kolo *mlade mesopustove* igra se sve do mraka, a s time je ujedno i pirovanje gotovo.

4.3. Drugo napovidanje dovčen i dovican, drugi četrtak – „Kusi“

Četrtak iza *Mlade mesopustove* obavlja se gradom Drugo *napovidanje dovčen* i *dovica*, po istim regulama kao i prvo *napovidanje* i s istim redoslijedom od jedanaest *napovidi* po raskrižjima, samo što se ovaj put izlazi u jedanaest sati navečer. Po

rasporedu raskrižja vidi se da se je pod gradom podrazumijevao samo Stari grad koji je opasan gradskim zidinama. Ovog puta *napovidanje* počinje zazivanjem *kapitana* "Ovo j' drugo *napovidanje dovčen* i *dovican*. Ženi se ženi..." i tako redom dalje. Kako *napovidanje* ide kraju, tako se sve više vodi računa o tome tko se za koga *napovida*. Iza pola noći Drugog *mesopusnog četrtka*, kada završe *prela*, opet su na redu *prkosi*.

4.4. Treto napovidanje dovčen i dovican, treći četrtak – „Poberuhi“

Treti mesopusni četrtak obavlja se pred *mesopusnu* subotu, odnosno zadnji *četrtak* pred glavne *mesopusne* dane i *Pepehnicu*. Sada već govorimo o pravom *mesopusnom* vremenu. U stara vremena dok se još radilo na polju, *Tretog četrtka* popodne polje bi se ostavilo na miru do *Čiste srede*. Obično bi se pred noć s motikama preko ramena, došlo pjevajući u grad. Kasno popodne, gradom se čuje pjesma i veselje mladih snaha i starijih žena, ali u zadnje vrijeme najviše muškarci obilaze grad pozivajući na Zeču. Muškarci su uglavnom omaškarani u *kotige*, na leđima *slamnice* i jastuke, a u rukama nose *lanternice*.³¹ Glavu pokriju s crnim maramama i pletenim crnim šalovima. Danas je sve više ribara koji nose vesla, stare volane i bocuniće, pa svi skupa viču: „Spravljajte se spravljajte, vesla su na barki, prvi j' vozac tetac (Srećko Požup), drugi j' vozac tetac (Franko Senje), a timunjer tetac (Drago Žane). Zamite sobun slamnice, zglavnice, peliš jebalnice, pa gremo na Zeču pobirat datuleee...“ (Blažević, 2012: 51)

³¹Lanternica – mala svjetiljka

Slika br. 14 – Zeča

izvor: vlastita arhiva (12. 02. 2015.)

Tretog mesopusnog četrtka mesopustari po prvi put izlaze točno u osam sati navečer i kreću obilaziti tri puta oko grada, još uvijek u civilnoj robi, ali ovoga puta u malo svečanijoj formaciji i s malo više instrumenata. Kao što je već prethodno navedeno, izlaze s *Krase* na *Placu* i svira se sporija i svečanija *zoga*. Iza *mesopustara* svijetle *lanternice* i *kanpana*, „Zeča“. U gradu tada vlada pravo mesopusno raspoloženje. Oko *Tretog mesopusnog četrtka* ili petkom navečer, u mandatorovoj kući obavlja se prepisivanje *žitka*.

„*Tusti*“, „*Kusi*“ i „*Poberuhi*“ su riječi koje se vrte oko plodnosti zemlje i vuku neke staroslavenske korijene, pa tako Slovenci za *poberuhu* reku još i „kozoprsk“ ili čovjek koji za vrijeme *pusnih* dana sakuplja prilog, dok *kusi* označavaju parene i drobljene žitarice pune bjelančevina, minerala, vitamina i kvalitetnih masnoća koje su potrebne za one koji žele biti plodni.

4.5. Mesopusna subota, mišenje i kršćenje mesopusta

Kršćenje mesopusta odvija se na *Mesopusnu subotu*, u večernjim satima još od polovice sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća u Domu Kulture, uz maskirani ples.

Mesopusna subota je još uvijek bez svečanog ozračja, još uvijek se sav običaj obavlja u civilnoj robi, dok se u većini Hrvatskog primorja i Liburniji svečane odore

oblače već od Tri Kralja. Novljani ljubomorno čuvaju stare običaje, kojima se nikad nisu našli korijeni, a u tim običajima ništa ili se samo mali dio toga promijenio. *Mesopusna subota* je Novljanski *mesopusni* blagdan, kada Novljani „mise“ i „krste“ svog *MESOPUSTA*. *Mesopusta* koji je jedinstven u cijelom našem kraju, *mesopusta* kojeg svi Novljani slave i vole, ali isto tako *mesopusta* koji će biti kriv za svo zlo koje prati ovaj puk, ovaj grad i kojeg će javno osuditi. Također, *mesopustu* će glavu odrubiti sabljom na sredini novljanske Place i na Pepelnicu će ga zapaliti na „Zatrepi“.

Mesopustari za vrijeme *mesopusne subote* pripremaju „*mišenje*“ svog *mesopusta* kojeg će nositi na stolici oko grada, vješati ga na „travicu“ i na samom kraju nositi ga na ljestvama na *Zatrep*. *Mesopustari* pripremaju slamu koja mora biti suha i koja je uvijek prije bila iz Novljanskog polja, ali se danas ona prikuplja u *Pavlomiru*. Slama se uvijek na vrijeme nosila u *mesopustariju*, a *mesopustari* uvijek nađu čovjeka koji će im „umisiti“ *mesopusta*. Onaj koji ga „misi“ već je pripremio „tutu“ u koju se stavlja slama, crne izglancane čizme, bijele opeglane hlače, bijelu košulju s naštirkanim ovratnikom, bijele rukavice, bijelu leptir mašnu, bijeli karanfil za u džepić od crnog fraka i crni cilindar. *Mesopustovo* lice napravljeno je od papira i ljepila. Upravo zbog svega navedenog, za *novljanskog mesopusta* se može reći kako je pravi „gospodin“, „omišen“ po mjeri normalnog čovjeka, uredan i opeglan, a ne debeo kao i ostali *mesopusti*.

Slika br. 15. – „Mišenje“ *mesopusta*

Izvor: vlastita arhiva (15. 02. 2015.)

Nakon „*mišenja*“ *mesopusta*, slijedi „*kršćenje*“ *mesopusta*. Točno u pola noći, kada *sopilaši* i svećenici dođu pred pozornicu, počinje „*kršćenje*“ *mesopusta* i davanje imena

mesopustu. Sva predložena imena najčešće su izrugivanja svemu što se dogodilo u protekloj godini. Predlažu se imena *mesopusta*, a okolo stojeća publika glasnim vikanjem ili odobravanjem, polako izabire najbolje *mesopustovo* ime. Također, osim imena koja izabire cijeli puk, svoje rezervno ime imaju i *mesopustari* u slučaju da puk ne uspije doći do pravoga imena. Tijekom cijelog obreda, *mesopustari* sviraju po tri zoge, a *kapitani* tu i tamo pozdrave „bezimenoga“. Kada u konačnici *mesopust* dobije ime, prvi *kapitan* ga pozdravlja riječima: "Ovdje ćemo pozdraviti našega mesopusta (izabrano ime) s jednom narodnom mužikon polak običaja i navade stare". Kad je prvi *kapitan* pozdravio *mesopusta* "pod imenom", njegovo *kršćenje* je gotovo i *advitor* daje znak muzici: "Bubanj i mužika složno udaraj". Nakon *kršćenja*, *mesopust* se stavlja na Travicu i tu cijelu noć određeni ljudi moraju čuvati *mesopusta* da ga ne ukradu. U protivnome, ako se *mesopust* uspije ukrast, nekoliko godina nakon toga neće se održavati *mesopusni* običaji. (Blažević, 2012: 57-60).

Slika br. 16. – Mesopust na travici

Izvor : vlastita arhiva (15. 02. 2015.)

4.6. Mesopusna nedilja

Mesopusna nedilja je zapravo i najveći novljanski blagdan, jer tada svi žele biti viđeni. Za taj dan u svakoj se novljanskoj obitelji priprema odjeća, peru se i štrikaju košulje i rupci od kola. *Mesopusna nedilja* je zapravo dan, kada *mesopustari* izlaze na *Placu* u svom punom sjaju, u svojim *mesopustarskim* uniformama. Svi znaju da ih čeka novljanska *Placa* i novljansko kolo te stoga svi u nedjelju, rano ujutro žure na *Placu* i pod *Travicu* da vide ime mesopustovo. Na taj dan *mesopustari* pozdravljaju grad Novi Vinodolski, institucije grada, te gradonačelnika, predsjednika gradskog vijeća i sve zaposlenike gradske uprave. Također, osim gradske uprave na taj se dan počinje pozdravljati i građanstvo.

4.6.1. Mesopusna nedilja zapolne

Dok *mesopustari* pozdravljaju, po kućama se djevojke i snašice, ali i žene srednje dobi i one starije, oblače u svoju narodnu nošnju. Jako se pazi na svaki detalj, a posebice se pozornost pridaje *pokrivanju beloga poštirkanoga novljanskoga rubca*. Obično se na kraju oblačenja nošnje, ide kod gospođa poznatih po lijepom pokrivanju rubaca. Na *mesopusnu nedilju* kolo se igralo samo u *berhanu*, bijeloj svečanoj nošnji, ponedjeljak se kolo igralo u *svilnicama* plave, roze, zelene i ljubičaste svile prošarane cvjetnim uzorcima u istoj boji, dok se u utorak kolo igralo u *menzulankan*, najviše korištenoj nošnji crne boje. U današnje vrijeme, na *mesopusnu nedilju* zapravo se igra „šaro“³² kolo, gdje su zastupljene sve vrste nošnji. Također, danas starije žene nose i *sarzu*³³, crnu nošnju s plisiranim krilom. Osim toga, sve je više oženjenih žena koje su sašile i nove „župice“³⁴, dugačke šoseve i strukiranu *jaketicu* na dugačke rukave u bijeloj, crnoj, plavoj ili nekoj drugoj boji. Zapravo, nekad se govorilo kako se na *mesopusnu nedilju* igra „belo“³⁵ kolo, *pondiljak* „črljeno“³⁶ kolo, a u utorak plavo kolo.

³²Šaro- šareno

³³Sarza- radna odjeća

³⁴Župice- bluza slična majci

³⁵Belo – bijelo

³⁶Črljeno- crveno

Slika br. 17- Ženska narodna nošnja

Izvor: vlastita arhiva (16. 02. 2015.)

Dok se ženski dio populacije priprema za kolo na jedan način, muški dio populacije je u svojem mesopusnom ozračju. *Pivači* uštímavaju svoje glasove dok *sopci* pripremaju *sopile*. Također, za razliku od ženske narodne nošnje, koja je unatoč svojoj starosti, izvornosti i iznad svega urednoj originalnosti zadržala svoj građanski „štih“ , muška narodna nošnja vuče junačku „uskočku“ notu i način odijevanja starih ilirskih plemena.

Okolo tri sata popodne na *Placi* se formira kolo tako da žena do žene može biti uhvaćena, ali nikako muškarac do muškarca. Djeca se uhvate na kraj kola ili se za njih napravi malo kolo. U sredini kola se u krug, dva po dva poslože *pivači od kola* koji započinju s pjevanjem i igranje kola može započeti.

Slika br. 18. – Pivači od kola

Izvor : vlastita arhiva (15. 02. 2015.)

Puno su puta vođene rasprave o Novljanskom kolu i *mesopusnim* običajima. Sve vlasti i službene udruge u gradu poticale su i podržavale folklorne aktivnosti i kolo kao njihov najvrjedniji dio, a u isto vrijeme su se branili i *mesopusni* običaji i *mesopustari*. Bez običaja i *navade* stare ne bi bilo ni kola, ali isto tako i ti običaji bi bili jadni i izgubljeni bez kola. Ovako se kroz kolo i pjesme od kola i kroz *svadbeni* običaj i *žitak*, već stotine godina stvara jedinstvena „pučka drama“, nigdje i nikad drugdje viđena, u cijelom Hrvatskom primorju i šire.

Na *mesopusnu nedilju* vođa *pivača* zapjeva na mjestu prvu kiticu pjesme „Aj maleno po maleno“, a onda se zaigra kolo uz nastavak te pjesme „Ajd u kolo ko j' za kolo, u kolu smo si' jednaki, u kolu je brat do brata, ko j' se uzda ta' se fata...“. U novljanskom kolu se igraju tri različita koraka i to su „*senjski*“, „*arbanaški*“ i „*poskočica*“. Poziv u kolo igra se *senjskim* korakom, a kada se kolo razigra, prelazi se na malo življi *arbanaški* korak, a na kraju kako u toku pjevanja intonacija raste tako i korak u kolu prelazi u „*poskočicu*“. Ovaj splet plesa i pjesme nikoga ne može ostaviti ravnodušnim te se tada svi uključuju u kolo u kojem se pjevaju junačke pjesme koje govore o slavnoj uskočkoj prošlosti, vjekovnom otporu mletačkim i turskim napadima te ponositoj braći Mažuranić. Iza pet sati poslijepodne u kolo se uključuju i *mesopustari*, koji u sredini kola ostavljaju svoje instrumente i love se u kolo do svojih djevojaka. Iza *mesopustara*, u kolo se love i civili. Kada sunce zađe, *mesopustari* uzimaju instrumente i tada *advitor*

viče „Bubanj i mužika složno udaraj“, tuče se brza zoga koja prekida kolo te *picimorti*³⁷ spuštaju *mesopusta* s *Travice*. *Mesopustari* s *mesopustom* tri puta obilaze oko grada.

4.7. Mesopusni pondiljak

Pondiljak od ranog jutra *mesopustari* idu po gradu, od kuće do kuće sakupljajući namirnice s pjesmom „sira, putra, masla, jaja“. Svaka obitelj dala bi *mesopustarima* ono što bi mogla. Prikupljena jaja i ostale namirnice koristile su se u *pondiljak* za večeru, dok je najveći dio namirnica bilo potrebno za *mesopustarsku* večeru. Dok *mesopustari* obavljaju svoj posao po gradu, poslijepodne oko pola četiri, djevojke u nošnjama zajedno s *pivačima* idu u kolo. *Pondiljkon* se u kolo uključuju i maškare kako bi razveselile ostali puk. *Pondiljkon* *pivači* pjevaju pjesme: "Smrt Ivana haranbaše u Matije kapitana", "Tursko momče i divojke Otoškinje", "Ban Sekula i vila" i "Starina novak", a iza pet sati poslijepodne u kolo se ponovno uključuju i *mesopustari* te se kolo igra sve do tamne noći, kada *mesopustari* opet idu tri kruga oko grada, ali ovoga puta bez *mesopusta*. Na *mesopusni pondiljak* svi idu na *prelo*, ali su dečki kod djevojaka morali biti pod budnim okom starijih. Kako se *prela* ne bi zaboravila, ona su prebačena u salu Doma kulture, gdje se svaki put iza kola, u sedam sati navečer pripremalo zajedničko *prelo*. Na kraju tog velikog *prela*, svake godine bira se Predsjednik *Mesopustarskog* društva koji će dogodine brinuti o mladim *mesopustarima*. Na taj se dan uz mnoštvo novljanskih pjesama promovira i godišnjak novljanskih *mesopusnih* običaja „Novljanska Travica“.

4.8. Mesopusni utorak

Prvi znak da se u gradu nešto posebno događa utorkom je sami *mesopust*. On je rano ujutro osvanuo na *Travici* s velikim kolačem na prsima. Na *mesopusni utorak*, *mesopustari* izlaze preko *Place* u deset sati *ujutro* te nastavljaju pozdravljati grad i građanstvo. Dok oni pozdravljaju, čitač i sastavljač *žitka*, ali s njima i kočijaš imaju zadaću pripremiti konja i magarca i namočiti kotače od kočije koju će okriti bršljanom. Oko tri sata poslijepodne na *Placi* se ponovno okuplja gomila ljudi te se treći dan igra

³⁷Picimorti- skupina od četiri malo jača muža, koji će nositi i čuvati mesopusta

tradicionalno kolo, no ovoga puta ono se prekida zbog čitanja *žitka*. Iza četiri sata *mesopustari* moraju prekinuti kolo. Na *Placu* dolazi kočija u kojoj se nalaze auditor, odvjetnik i mandator, a za njima pješice idu ožalošćeni otac i majka *mesopustova*, gdje je majka zapravo muškarac obučen u ženu. Za svima njima idu *mesopustari* koji tuku svečanu *zogu*, a kolo se prekida onoga trenutka kada od silne muzike *pivačih* više ne može čuti. Kada kočija dođe pokraj stola za čitanje *žitka*, *mesopustari* tuku brzu *zogu*, a u isto vrijeme *picimorti*³⁸ kidaju komade mesopustovog kolača i bacaju ih među puk. Nakon toga, *mesopusta* se stavlja na stol za čitanje *žitka* te jaka *mesopustarska zoga* prestane i počinje procedura osude *mesopusta*. *Mesopusta* najprije pozdravljaju prvi i drugi *kapitan*, a nakon toga na stol dolazi *auditor* koji je obučen u crni frak i crne hlače i koji ima bijelu košulju s crnom leptir kravatom. Za pojasom mu iz lijeve strane visi savijena sudačka sablja te na glavi nosi sudačku kapu koja ima iza lijeve strane zlatni nakit, a po vrhu uzdužno nakit od perja. Prvi posao *auditora* je izvaditi sablju iz korica i obaviti svoj sudački pozdrav sabljom. Nakon toga sudac kreće s čitanjem *žitka*.

Žitak predstavlja pokladno suđenje *mesopustu*. To je u stihovima napisana parnica i osuda *mesopusta*, ali i sam događaj suđenja, u kojem sudjeluju *auditor* i koji tuži *mesopusta* i branitelj koji ga pred sudom zastupa i brani. Ipak, na kraju svega odvjetnik gubi, a *auditor* izvrši osudu tako da sabljom „odrubiti“ *mesopustovu* glavu.

Slika br. 19. – Suđenje mesopustu

Izvor : vlastita arhiva (09. 02. 2015.)

³⁸Picimorti- skupina od četiri jača muža

Tog se dana po prvi puta viče "Nit' je naš, nit' je vaš, nosi ga vraže kamo znaš", "Nit' je moj, nit' je tvoj, nosi ga vraže va svoj dvor", "Bil je ni ga opet će prit", "Zel ga j' vrag za celo leto dan". *Mesopustari* tada obilaze grad tri puta te se na samom kraju vraćaju u kolo gdje se počinje pjevati dugo čekana *ćurunbela* u kojoj se pjevaju pjesme koje su već spomenute u kolu mlade *mesopustove*. Nakon završetka kola, *mesopustari* zajedno s djevojkama u nošnjama ponovno obilaze grad tri puta. Iste se večeri mladi pripremaju za zadnji *mesopusni tanac*³⁹.

4.8.1. Žitak kao dio pučke drame

Žitak mespusta je zapravo samo dio mozaika mesopusnih događaja. To je pokladno suđenje *mesopustu* koje se na *mesopusni utorak* izvodi na *Placi*. *Žitak* označava tradicionalnu formu u stihovima pisane parnice i osude *mesopusta*, ali i sam događaj suđenja. Riječ *žitak* zapravo znači život, dok u prenesenom značenju ona označava da se radi o ljetopisu, životopisu i o kronici *mesopusta* protekle godine, u kojoj će se za sve zlo i za sve nevolje optužiti *mesopusta*. Također, u *žitku* se opisuju i svi mjesni događaji, nepodopštine i negativnosti koje će se izvrnuti osudi. Osim toga, to je satirični ljetopis, šaljiva mjesna kronika i kritika događaja i karaktera, grada i šireg okružja. *Žitak* je pisan u osmercu, s rimama a-a, na novljanskoj čakavštini, dok su poneki uvodni dijelovi *žitka* pisani na štokavštini. Govoreći o *žitku*, važno je naglasiti kako se on sastoji od četiri cjeline, a to su; uvod ili predgovor, optužnica, rasprava između auditora, odvjetnika i oporuke te osuda *mesopustu*. Autori *žitaka* su Novljani vješti u stihu. (Blažević, 2012: 89-92)

Osim *žitka* kojeg sastavljaju vješti Novljani, svakako je važno istaknuti i *žitak* Dječjeg vrtića „Fijolica“ koji svake godine piše i čita odgojiteljica Mandalena Sokolić. Kao i u gradskom *žitku*, tako se i u vrtićkom *žitku* opisuju svi događaji i nepodopštine koje su se dogodile u vrtiću.

³⁹Tanac- ples

Slika br. 20 – Čitanje vrtićkog žitka

Izvor: vlastita arhiva (13.02.2018.)

4.9. Mesopusna sreda – „Čista sreda“ – „Pepelnica“

Čista sreda ima veliko značenje za Novljane. Svi drugi *mesopusti* su u cijelom Hrvatskom primorju već u utorak zapaljeni i obješeni, ali u Novome se *sprogod mesopusta* odvija na sam dan *Pepelnice*. Ujutro na *Pepelnicu*, svi se Novljani pripremaju za *sprogod mesopustov*. Svi sudionici *sprogoda* oko ruke ili oko šešira nose traku od crnog tila. Također, *mesopustari* preko vela nose trake od crnog tila, a *bandiraš* na stijegu od *bandire* crni fijok. Tog se dana iza jedan sat popodne, na Placi počinje okupljati veliki broj ljudi među kojima su i lažni svećenici koji su većinom odjeveni u crne *mezulanke*, a oko vrata do pojasa nose bijele ženske podsuknje. Na glavama imaju papirnate mitre, a u rukama boce i bocuniće s vinom. Osim njih na *sprogod mesopustu* dolaze i „*biškupi*“⁴⁰ koji nose debele knjige u kojima su napisane „molitve“ koje oponašaju pravi crkveni govor, šaljivog sadržaja. Iza „svećenstva“ sakupljaju se i lažne koludrice, koje su većinom žene onih koji su obučene u popove. Istog dana, oko dva sata popodne izlaze i *mesopustari*, koji tuku najsporiju zogu s

⁴⁰Biškupi-biskupi

kojom po već starom protokolu obilaze grad. Dva puta obilaze grad bez *mesopusta*, dok treći put *mesopusta* polegnutog na bršljanom okićenoj stubi ispred njih te nakon toga počinje najveći Novljanski *sprogod*. (Blažević, 2012: 103)

Slika br. 21. – Sprogod mesopusta

Izvor: vlastita arhiva (10. 02. 2015.)

Sprovod predvodi kočija, za kočijom *picimorti* nose *mesopusta*, za *mesopustom mesopustari*, zatim popovi, koludrice i svi oni koji pjevaju, *pivači od kola* te na samom kraju čitav puk i građanstvo Novog. *Mesopusta* se nosi preko *Korza*, glavnom cestom put *Pod Barana* do *Zatrepa* gdje će se spaliti. Na *Zatrepu picimorti* vade *mesopustovu* slamu, dok *mesopustari* bez prestanka udaraju onu najbržu *zogu*, sve dok „lomača“ nije spremna za potpaljivanje. Uz rastrešenu slamu, prvo stanu *kapitani* koji po zadnji put pozdravljaju *mesopusta*. Na lomaču se penje i *mandator* kako bi pročitao „Pogrebac“. (Blažević, 2012: 104-106) *Pogrebac* je posmrtni govor napisan u osmercu, za razliku od *Žitka* kratak je i britak, tj. primjeren je ožalošćenom puku. U *pogrebcu* se nastoji pronaći krivca za paljenje *mesopusta*. Također, daje se i prognoza na koju će stranu okrenuti dim od zapaljene slame. Ako dim okrene na more, bit će ribe, a ako okrene prema polju, bit će dobra ljetina. *Sprogod* završava paljenjem *mesopusta*, a paljenje prati skandiranje prisutnih: „Bil je, ni ga – opet će prit; Zel ga' j vrag za celo leto dan!“ (Blažević, 2012: 109-111)

5. NOVLJANSKO KOLO I SUDIONICI NOVLJANSKOG KOLA

Novljansko je narodno kolo poseban ukras novljanskih narodnih običaja, ne samo po izgledu nošnji i brojnosti, već i po dostojanstvu i otmjenosti kojom se odvija i kreće. *Novljanski mesopusni narodni običaji* su naslijeđeni od pamtivijeka i kroz prošla stoljeća ukorijenjeni su u krvotoke predaka, starih Novljana, pa sve do današnjih stanovnika. Stoga je sudionika narodnog kola zaista mnogo i teško ih je sve nabrojati. Kako bi se kolo uopće moglo početi igrati, potreban je tzv. „*kolovođa*“, *natezač kola*, no ponajprije „*pivači u kolu*“ čija je uloga izuzetna.

Na novljanskoj *Placi* i u Domu kulture se oko 15 sati svake „*mesopusne nedilje*“ sakupljaju „*igračice*“ i „*igrači*“, svi redom obučeni u muške i ženske novljanske narodne nošnje. Istovremeno s „*igračima*“ dolaze i „*pjevači kola*“ (tzv. „*pivači od kola*“) te kada se svi okupe čekaju zvuk sopila koji određuje početak polaska prema dijelu *Place* pred kaštelom gdje se igra novljansko kolo.

Obično se tri do četiri pjevača postave u krug kao da će zaigrati kolo, a vodi ih tzv. vođa pjevača te počinju bez pokreta, u mjestu, pjevati prvi redak pjesme koja se pjeva u kolu: „Aj maleno, po maleno...“, nakon čega pjevači počinju igrati kolo s nastavkom pjesme:

„Hajd u kolo ko j` za kolo,

U kolu smo svi jednaki

U kolu je brat do brata

Ko j` se uzda taj se hvata...“

Ulazak se u kolo odvija po točno određenom redoslijedu pa tako zajedno s pjevačima koji prvi dolaze, stižu i vođe kola čija je zadaća brinuti da se kolo pravilno igra. Nakon što pjevači započnu s pjevanjem, u kolo se hvataju djevojke, sve redom obučene u narodne nošnje. Kasnije se u kolo mogu priključiti i ostali mještani te kolo postaje sve veće, zbog čega pjevači moraju stajati na sredini kola kako bi ritam prenosili ravnomjerno u svaki dio kola.

Razlikujemo tri melodije unutar novljanskog kola pa stoga postoje i tri vrste koraka, a to su: *senjski korak*, *korak poskočice* i *arbanaški korak*.

Kolo počinje ulijevo i tako se kreće. Prvo se naprave dva koraka naprijed, a zatim jedan unazad. To je takozvani „senjski korak“ čiji je ritam polagan stoga je u tom dijelu kolo poprilično monotono. Melodija se izvodi prema riječima „Aj maleno, po maleno“, a korak koji se za vrijeme iste izvodi je „senjski korak“. Melodija je u III istarskoj ljestvici s kadencom na II stupnju tako da poprima dorski karakter. Mjera je dvodijelna i trodijelna, a korak kola je trodijelan. Za vrijeme ponavljanja stiha svaki par *pivača* ima stanku od dva stiha, no za vrijeme te stanke kolo se i dalje kreće. Kada se kolo malo proširi, počinje pjevanje življe melodije. Iako koraci ostaju isti, ritam, odnosno melodija se mijenja, pa ovaj korak nazivamo „arbanaškim“. Mjera nove melodije je dvodijelna, a korak kola je trodijelni. Samo kolo postaje življe, veselije i brže. Treća melodija, ujedno i posljednja, puno je življa. Mijenja se pjesma, ali i koraci. Kreće se tako da se lijevom nogom korakne naprijed ulijevo, a preko nje ide desna noga naprijed. Zatim lijevom nogom napravimo kratki korak naprijed i desnom nogom koraknemo unatrag.

I tako se korak za korakom, strofa za strofom, novljansko kolo igra sve dok ne padne mrak te kroz svoju igru dovode uskočke i mletačke galije, turske haračlije, čuju se vapaji potlačene raje, bude se osvetnički likovi, narodni junak Sibirjanin Janko, Ive Senjanin, Novica, itd. Kroz kolo Novljani obnavljaju uspomene na slavnu borbenu i kulturnu prošlost, primjerice Ilirski preporod, porodicu Mažuranić, pobjede nad Turcima, itd. Upravo zahvaljujući tako bogatoj prošlosti, osjećaj ponosa se prenosi na najmlađe generacije pa novljansko kolo nikada neće ostati bez svojih igrača.

Slika br. 22. – Najmlađe generacije igraju kolo

Izvor: vlastita arhiva (13.02.2018.)

5.1. Sudionici kola

Što se tiče već spomenutih igrača, u kolu je dozvoljeno ženi igrati do žene, no nije dozvoljeno muškarcu igrati do muškarca. Važan igrač je i „*natezač kola*“, odnosno muškarac koji regulira kolo tako da ako se kolo rastegne on popušta da se skupi, a ako se kolo skupi on nateže, što ovisi o uključivanju i isključivanju igrača iz kola. Vođenje samog kola pripada „kolovođi“, snažnom, stasitom i razboritom muškarcu koji može rasporediti kolo na prostoru te ga povesti „okolo koprivića“ ili do „pred kaštel“, ovisno o broju učesnika u kolu. Kolovođa vodi računa o tome da se uskladi korak narodnog kola s kolom pjevača u kolu.

Među sudionike novljanskog kola važno je uvrstiti i „publiku i gledatelje“ koji ne sudjeluju u kolu, no njihovo prisustvo uljepšava mesopusnu arenu na *Placi*. S kojim zanimanjem oni prate običaje govori podatak kako su ranije gledatelji donosili sanduke, klupe i stolice na *Placu* i do deset dana ranije, kako bi rezervirali što bolje mjesto i imali što ljepši pogled na kolo.

U mesopusno se vrijeme narodno kolo igra tri dana u popodnevnim satima: *nedilju mesopusnu, pondiljak i utorak mesopusni*. Osnovne boje na ženskoj narodnoj nošnji jesu bijela, plava i crvena te se do početka Drugog svjetskog rata u nedjelju igralo „bijelo kolo“, u ponedjeljak „crveno kolo“, a u utorak „plavo kolo“, no u novije vrijeme je taj običaj zanemaren s obzirom na uništavanje mnogih nošnja tijekom ratova.

Maskirane osobe imaju dopuštenje ući u kolo, ako neće remetiti skladni ritam, a i *mesopustari* nakon obavljanja svog zadatka, instrumente odlažu u sredinu kola te se pridružuju kolu. Nakon što pjevači kola osjete umor, neprimjetno signaliziraju *mesopustarima* i oni uzimaju instrumente te uz koračnicu prekidaju kolo i uz pjesmu nose mesopusta tri puta oko grada, dok se pjevači i igrači kola razilaze kućama.

Veličina se kola ocjenjuje time je li kolo igrano „okolo koprivića“, odnosno drva koje je posađeno izvan površine *Place*, što bi pokazivalo kako sudjeluje više sudionika no inače.

U predvečerje „*kolovođa i pivači kola*“ dopuštaju publici izvan kola da se pridruže kolu u svojim građanskim odjelima te svi skupa zapjevaju skupnu pjesmu, koju Novljani nazivaju „ćurumbela“, npr.: „Kada se Pavle ženjaše...“, „Sijala sam

pšenicu...“, „Dva se draga na livadi ljube...“, itd. Tada cijela Placa zajedno pjeva opraštajući se od svog narodnog kola na cijelu godinu.

5.2. Pivači kola

Kao što je već spomenuto, *pivači* imaju značajnu ulogu u kolu te se ono bez njih ne može ni zamisliti. *Pivača* i kolovođa ima više zbog izmjene, a za vrijeme igranja su angažirana tri do četiri para pjevača i jedan kolovođa. Postati *pivačem* novljanskog kola je teško i potrebno je biti zaista dobar pjevač, ali i znati dostojno i dostojanstveno obavljati taj posao. Pripreme za to traju podosta, najmanje od prvih dana okupljanja mesopustara za prvi *mesopusni četvrtak* nazvan „Tusti“. Biti *pivač* je veliko priznanje u okvirima novljanskih običaja, zbog strogih kriterija, ali i zbog pjesama i takta kojeg nije lako svladati. Do 1977. godine time se može pohvaliti 86 pivača i 26 kolovođa, a zanimljivo je kako je među pivačima bila i jedna *pivačica* Kate Mažuranić – Janković Petrova, dok se među kolovođama ističe Perica Mažuranić – Janković koji je kolo vodio 50 godina. (Sokolić-Kozarić, 1977: 30-34)

Slika br. 23. – Pivači kola

Izvor: vlastita arhiva (13.02.2018.)

6. NOVLJANSKA NARODNA NOŠNJA

Novljanska je narodna nošnja pravi dragulj zavičajne baštine. Čuva se ona, kako i dolikuje pravim vrijednostima, u staroj škrinji sanjajući doba kada je bila jedina odjeća ovoga prostora. Probudi se i koristi samo onda kada treba izaći na svjetlo dana, da bi različite svečanosti učinila još ljepšim. Nažalost, preživio je samo svečani dio odjeće, dok onaj radni dio i dalje spava na dnu škrinje ili pak krase prostor etnografske zbirke novljanskog muzeja. Nošnja kakvu vidimo danas u raznim prilikama, još od 19. stoljeća predstavlja jedinstvenu odjeću po cijelom Hrvatskom primorju. Kao takva, sačuvala se samo u Novom Vinodolskom, ali se znatno obnavlja i brojno povećava. Novljanska nošnja može biti: muška ili ženska, radna ili svečana te ljetna ili zimska.

6.1. Ženska narodna nošnja

Radna odjeća

Sarza je radna odjeća izrađena od grube, crne tkanine. Sastoji se od gornjeg dijela (*kas*) koji je opšiven platnenom vrpcom. Platnena vrpca se nalazi na stražnjoj strani gdje se spušta do pojasa. Tu se prihvaća za donji dio (*mezulanka*) koji je izrađen od iste tkanine. Pod sarzu se oblačila bijela košulja bez ovratnika, sa širokim rukavima. Glave su pokrивane s *tumbanom* (platnenim pokrivalom) ili s *mahramicom* (trokutna marama koja se veže na vrhu tjemena). *Fris* je dugačka podsuknja, koja se nosi za vrijeme prijelaznih godišnjih doba. Za razliku od frisa, gornji dio tijela grije *bušt* (prsluk), koji se nizom dugmeta kopčao do struka. Kad jako zahladi frisa će zamijeniti *kotiga*, koja je podstavljena ovčjim krznom.

Svečana ženska odjeća

Sastoji se od: *kasa*, *mezulanke*, kijklje (podsuknja), košulje, rubca, rupčića.

Kas predstavlja ukrasni dio ženske nošnje, što je ujedno i njen najvrjedniji dio. Stoga kad se kaže da će žena obući *kas*, često se misli na cjelokupnu nošnju. To je prsluk koji se naprijed kopča gusto nanizanim „*mušcima i kopčicama*“. Najčešće je crne boje,

a kako bi se dobilo na čvrstoći, podstavljen je platnom žutica. Najčešće je obrubljen crvenom vrpcom, tzv. *črljenum kudelum*. Kas je spojen crvenom trakom, ima i naramenice prekrivene trakom, dok se na prsima na mjestu gdje se zakopčava nalazi *fijok* (mašna). Iza mašne se zatakne *boka* (stručak cvijeća), koji se sastoji od zelene grančice (šimšira, male gore) i crvenog cvijeća (karanfila). Na stražnjoj strani od naramenica do struka spuštaju se *žabice*, odnosno poseban ukras izrađen od crvene vrpce. Od pojasa prema tlu iz *žabica* se spušta kurdela, tzv. *prhalja*⁴¹.

Košulja se oblači ispod kasa. Izrađena je od bijela platna sa širokim rukavima koji se sužavaju prema zapešću ruke, a zatim se ponovno šire bijelo čipkom (*mrižica*) prema vrhovima prstiju. Vratni otvor naziva se *drelica* koja je također obrubljena čipkom. Košulja ima veliku vrijednost zbog ručno izrađene čipke.

Mezulanka je duga, crna suknja koja na dnu završava s dvije do tri *tajke*. To su porubi čija je zadaća proširiti mezulanku na dnu. Na unutrašnjoj strani nalazi se *vidra*, odnosno rub od jačega platna koji doprinosi širenju *mezulanke* kako bi se što više naglasio struk. Kao pojas u struku veže se *tkanica*, ispod koje se na desnu stranu umeće bijela četvrtasta *maramica*.

Kiklja je bijela podsuknja koja je nešto kraća od *mezulanke*. Kao i kod košulje, i ovdje su rubovi ukrašeni ručno izrađenom čipkom.

Rubac je pravokutnik bijele tkanine dugačak oko 2,5 m i širok 40-45 cm. Na užim krajevima završava čipkom. Kako bi se dobio željeni oblik, koriste se pribadače. Doprinosi ljepoti držanja i općeg dojma nošnje, a u davnim vremenima skinuti rubac ženi s glave smatralo se uvredom te je takvo djelo bilo kažnjivo.

Uz nošnju se nosi i nakit, a to su zlatne naušnice *bati*. U slučaju da njih nema onda se nose morčići. *Bati* su naušnice koje Novljanka nosi samo uz nošnju, a kći ih u nasljedstvo dobiva od majke. Oko vrata se nosi *koraljna ogrlica* i *zlatni lančić*.

Na noge se obuvaju bijele, doma pletene *čarape s uzorkom*, ali i bijele *natikače*. Budući da su ih izrađivali domaći opančari, danas ih više nema, pa je stoga dozvoljeno obuti crne cipele na nisku petu.

Berhan je bijela nošnja, sve je bijelo: kas, mezulanka, kiklja, košulja i rubac. *Berhan* nema svilenu kurdelu, već je obrubljen pamučnom trakom. Izrađen je od pamučnog

⁴¹Prhalja – prema letjeti, lelujati, prhati.

pikera. *Berhan* su obično nosile djevojke koje će pred oltarom izgovoriti sudbonosno „da“. Glavu je mladenki krasila *bisernica* - kruna izrađena od cvijeća.

6.2. Muška narodna nošnja

Razlikujemo mušku, ljetnu i zimsku nošnju te su obje obnovljene poslije Drugog svjetskog rata jer su se gotovo bile izgubile.

Ljetna je nošnja izrađena od bijelog platna. Sastoji se od *brageša* i *stomaje*. *Stomaja* je široka košulja, sa širokim rukavima i okruglim ovratnikom *kolarinom*. Preko *stomaje* se nosi *brageša*. To su široke hlače širokih nogavica, koje završavaju *kisticama* (resicama). *Brageše* u struku drži bijela vrpca – *svitnjak*. Preko *stomaje* u struku stoji pojas širine 10 cm koji se naziva *praća*. *Praća* ima džepiće i veže se na leđima. Na nogama se nose *opanci*, a na glavi *rapčini*. *Rapčin* je crvena dinarska kapa bez grba na tjemenu s kratkim crnim resama.

Zimska se nošnja sastoji od *hlača (gaća)* koje su izrađene od bijele čoje čije nogavice ulaze u pletene čarape – *kopice*. *Kopice* dosežu do polovice listova. Od pojasa prema rubovima spušta se traka u boji: crvena, plava, crna, smeđa. S prednje strane hlače, ispod pojasa se nalazi *vitica* – ornament u dvije boje.

Košulja je izrađena od bijelog platna s okruglim izrezom oko vrata. *Kopča* se dugmetom, a rukav je širok te se prema zapešću sužava i završava *cintom* (manžetom) i *kopča* dugmetom. *Košulja* ulazi u hlače, a u struku se nalazi pojas – *čemer*, koji se *kopča* na leđima. Ljubitelji oružja na pojas zataknu *kuburu*.

Prsluk zvan *surka* oblači se na košulju. Može biti crveni, plavi, zeleni i smeđi. *Kopča* se s prednje strane metalnim žutim pucima – *tokama*, a pri dnu je ukrašen ornamentom. Za jačih zima preko svega se oblači *dolama* ili *dolamica* (smeđi kaputić). *Kopča* se vrpčama, a s prednje strane također ima ornament. Na lijevoj strani *surke* i na kapi nosi se zimzelena grančica. Na noge se obuju *opanci*, zvani *pletenci*, a i *kapičari*.

7. ČUVANJE I ODRŽAVANJE KULTURNOG NASLJEĐA NOVOG VINODOLSKOG

Mesopusni se narodni običaji Novog Vinodolskog uspješno prenose s jedne generacije na drugu. Svake godine, po već svima poznatom rasporedu u gradu se odvija pučka drama u kojoj sudjeluju gotovo svi Novljani, kako se novljanski običaji ne bi zaboravili. Koliko su *mesopusni običaji* važni za Novi, govori nam i činjenica kako je 1845. godine osnovana i Narodna čitaonica i knjižnica kojoj je cilj bio podupiranje i njegovanje običaja, posebno novljanskog kola i narodnih pjesama. Isto tako, 1951. godine u Novome je osnovano i Kulturno umjetničko društvo „Ilija Dorčić“, kojemu je također osnovni cilj promidžba i njegovanje sačuvanih narodnih običaja.

Osim institucija i društava, za očuvanje *Novljanskog mesopusta* posebice se zalaže i Dječji vrtić „Fijolica“ koji svake godine sudjeluje u *mesopusnim* događanjima. U današnje vrijeme, vrlo je teško pridobiti djecu i uključiti ih u nešto što nije moderno i što nije toliko privlačno, međutim, u Dječjem vrtiću „Fijolica“ to nije tako. Skupina odgojitelja već dugi niz godina, redovito obilježava i njeguje običaje na razne interaktivne načine, pa stoga *mesopustari* u sklopu svog pozdravljanja, svake godine posjećuju vrtić i pozdravljaju djecu te im ujedno i predstavljaju svoju uniformu i instrumente. Osim toga, za vrijeme mesopusnih dana, tri *maškarana četrtka* djeca se maskiraju te tako maskirana odlaze u grad. Također, u vrtiću se odvija i niz ostalih aktivnosti, kao što su čitanje *vrtićkog žitka*, spaljivanje *mesopusta* i sl. Važno je naglasiti kako je Dječji vrtić „Fijolica“ nositelj i Dječjeg karnevala koji je proizašao iz običaja.

Osim samog *mesopusta*, odgojitelji njeguju i ostale baštinske vrijednosti Novog Vinodolskog, među kojima se ističu Vinodolski zakon, dijelovi narodne nošnje, hrvatska glagoljica, obitelj Mažuranić i još brojna druga obilježja grada Novog. Svojom bogatom kulturom nadahnjuje svakoga tko dolazi u doticaj s njime. Grad Novi prepun je bogate tradicije i raznih običaja kojima sjećanja sežu u daleku prošlost. Također, možemo vidjeti zalaganje Novljana i uključivanje mladih u svrhu očuvanja narodnih običaja. S obzirom na to da je Novi među malobrojnim gradovima koji ulažu ovoliko količinu truda u očuvanje svoje tradicije, svakako ga valja posjetiti, posebice za vrijeme održavanja mesopusta, kada je najbolje vidjeti brojne narodne običaje koji krase Novi Vinodolski.

8. ZAKLJUČAK

Grad Novi Vinodolski ponosni je baštinik hrvatske kulturne tradicije na ovom području. Kroz opise istih u ovom završnom radu, možemo vidjeti koliko se Novljani zalažu za očuvanje svoje tradicije. Dijeljenjem iskustva i doživljaja, stari Novljani uključuju mlade te ih potiču na daljnje očuvanje kulturne baštine. Ovaj je grad jedinstveni i fascinantni fenomen Hrvatske, prema kojem zasigurno nitko ne ostaje ravnodušan. Koliko je kulturna baština značajna za Novljane, govori činjenica da se u odgojno-obrazovnim ustanovama provode brojne aktivnosti vezane za temu kulturne baštine i *mesopusnih* događaja.

Primjer je Dječji vrtić „Fijolica“ koji usmjerava i uči djecu o vrijednostima njihova kraja u kojem žive. U Dječjem vrtiću „Fijolica“ već se dugi niz godina njeguju mesopusni običaji te se na djecu prenosi kulturna baština njihova zavičaja. Osim znanja, djeca se kroz navedene aktivnosti upoznaju sa zavičajnim odrednicama njihova kraja, koje oblikuju djetetov život te učvršćuju njegovo shvaćanje identiteta.

Ovaj rad pisan je s ciljem da se prikažu i osvijetle mesopusni običaji, ali i ostala zavičajna kulturna baština Novog Vinodolskog. Također, svrha rada bila je poticanje i promicanje kulturne baštine u vrtiću kako bi se razvila ljubav prema kulturnoj baštini. Grad Novi iznimno je bogat kulturnom baštinom te ju je vrlo važno na pravi način prenijeti djeci. Istražujući i komunicirajući s odgojiteljima važno je naglasiti kako Dječji vrtić „Fijolica“ veoma kvalitetno i uspješno već duži niz godina u tome i uspijeva.

Na temelju istraživanja na konkretnom terenu, a koje je prikazano u ovome radu, posebice komunicirajući s odgojiteljima, moguće je donijeti jedinstveni zaključak. Naime, istražene činjenice pokazuju da se zavičajna baština u odgojno-obrazovnom radu s najmlađima sustavno i sadržajno njeguje u Novom Vinodolskom. Dječji vrtić „Fijolica“ veoma kvalitetno i uspješno već duži niz godina u tome i uspijeva. Sve to može biti primjerom i smjerokazom i za druge sredine, kao i doprinos općim stručnim i znanstvenim postavkama o njegovanju usmene zavičajne baštine u radu s najmlađima.

9. LITERATURA

KNJIGE

- Botica, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
- Botica, S. (2003.) *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Blažević, B. (Ur.). (1958). *Spomen knjiga narodne čitaonice Novi Vinodolski*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica u Novom Vinodolskom.
- Blažević, B. (Ur.). (2012). *Polak običaja i navade stare*. Novi Vinodolski: Katedra Čakavskog sabora Novljansko kolo.
- Čubelić, T. (1970.) *Usmena narodna retorika i teatrologija*. Zagreb.
- Jelinčić, D. A. (2008): *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb.
- Jurdana, V. (2015.) *Igri.Mala zavičAjna čitanka (s primjerima iz čakavske poezije Drage Gervaisa)* Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Kabalin, S. (1981). *Narodno kolo i mesopusni običaji u Novom Vinodolskom*. Rijeka: Turističko društvo Novi Vinodolski.
- Sokolić-Kozarić, J. (1977.) *Pjesme novljanskog kola i druge narodne pjesme*. Novi Vinodolski.

ZBORNICI RADOVA:

- Maretić, M. i Caktaš, J. (2007.) *Zavičajna baština u funkciji očuvanja hrvatskog identiteta*. U: Mrkonjić, A. (eds.). *Zavičajna baština Hnos i kurikulum*. Split: Književni krug.

INTERNET IZVORI:

- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Kulturna baština. Dostupno na <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27> [Pristupljeno: 27.02.2018]
- Turistička zajednica grada Novi Vinodolski, *O Novom Vinodolskom*, <http://www.tz-novi-vinodolski.hr/view.asp?idp=1&c=2> [Pristupljeno: 27.02.2018.]

STRUČNI ČLANCI (ONLINE)

- Kuščević, D. (2015.) Kulturna baština – poticatelj dječjeg razvoja (likovni aspekt). Školski vjesnik – časopis za pedagogijsku teoriju i praksu. [Online] 64 (12) str. 3-4. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/151378> [Pristupljeno: 27. 02. 2018.]
- Vučetić, M. (2008) Čovjek i kultura „duhovne pustinje“. Filozofska istraživanja. [Online] 28(1) str. 163. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23152> [Pristupljeno: 16.03.2018.]
- Brajčić, M. (2013.) Dijete i kulturna baština – učenje u muzeju. Sveučilište u Splitu [Online] Dostupno na : <http://inet1.ffst.hr/images/50013806/Marija.Brajcic.DIJETE.I.KULTURNA.BASTINA.UCENJE.U.MUZEJU.pdf> [Pristupljeno: 12.03.2018.)

ČLANCI U TISKANOM ČASOPISU:

- Babić, D. (2007.) Novljanski mesopust. *Novljanska travica* - godišnjak novljanskih narodnih mesopusnih običajih, utemeljen voljun novljanskoga i Mesopustarskoga društva i blagoslovon novljanskog gradonačelnika(1) str.21-22.
- Bažok, Ž. (2018.) Dani Ivana Mažuranica. *Novljanska travica* - godišnjak novljanskih narodnih mesopusnih običajih, utemeljen voljun novljanskoga i Mesopustarskoga društva i blagoslovon novljanskog gradonačelnika(15) str. 40.-41.
- Hirc, D. (1993.) Ženidbeni običaji u Novom. *Hrvatsko primorje*. str. 198.-202.
- Krišković, Đ. (2018.) Novljanska narodna nošnja. *Novljanska travica* - godišnjak novljanskih narodnih mesopusnih običajih, utemeljen voljun novljanskoga i Mesopustarskoga društva i blagoslovon novljanskog gradonačelnika(4) str.14.-15.
- Mudrovčić, F. (2018.) Kronologija obljetnica. *Novljanska travica* – godišnjak novljanskih narodnih mesopusnih običajih, utemeljen voljun novljanskoga i Mesopustarskoga društva i blagoslovon novljanskog gradonačelnika, (12) str.42-43.

10. POPIS ILUSTRACIJA

1. Slika br. 1. – grad Novi Vinodolski; izvor:
https://hr.wikipedia.org/wiki/Novi_Vinodolski (11.01.2017.)
2. Slika br. 2. – Crkva sv. Filipa i Jakova;
izvor: <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/novivinodolski/> (11.1. 2017.)
3. Slika br. 3. – Vinodolski zakon iz 1288. godine;
izvor: <http://www.tz-novi-vinodolski.hr/view.asp?idp=32&c=9> (11. 01. 2017.)
4. Slika br. 4. – Rodna kuća braće Mažuranić; izvor:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Novi_Vinodolski_rodna_kuca_brace_Mazuranic.jpg (11.01 2017.)
5. Slika br. 5. – Četvrtasta kula „Turnac“; izvor:
https://hr.wikipedia.org/wiki/Novi_Vinodolski#/media/File:Novi_Vinodolski_Kas_tel_Frankopan.jpg (11. 01. 2017.)
6. Slika br.6. – Novljanski mespust; izvor: http://www.adriatic-holidays.net/photo_gallery_novi_vinodolski.htm (14.01.2017.)
7. Slika br. 7. - Izlazak mesopustara na Novljansku placu na mesopusnu nedilju;
izvor: vlastita arhiva (02. 03. 2014.)
8. Slika br.8. – Novljanski mesopustar; izvor: vlastita arhiva (02. 03. 2014.)
9. Slika br.9. – Prvo *napovidanje dovčen i dovican*; izvor: vlastita arhiva (21. 01. 2016.)
10. Slika br. 10. – *Mlada mesopustova*; izvor: vlastita arhiva (01. 02. 2015.)
11. Slika br. 11. - Izlazak mlade na kućni prag; izvor: vlastita arhiva (01. 02. 2015.)
12. Slika br. 12. Izlazak mlade i djeveruša; izvor: vlastita arhiva (01. 02. 2015.)
13. Slika br. 13. – Pirni igraju Novljansko kolo; izvor: vlastita arhiva (24. 01. 2016.)
14. Slika br. 14. – ZEČA; izvor: vlastita arhiva (12. 02. 2015.)
15. Slika br. 15. – Mišenje mesopusta; izvor: vlastita arhiva (15. 02. 2015.)
16. Slika br. 16. – Mesopust na travici; izvor: vlastita arhiva (15. 02. 2015.)
17. Slika br. 17. – Ženska narodna nošnja; izvor: vlastita arhiva (16. 02. 2015.)
18. Slika br. 18. – Pivači od kola; izvor: vlastita arhiva (15. 02. 2015.)
19. Slika br. 19. – Suđenje mesopustu; izvor: vlastita arhiva (09. 02. 2015.)
20. Slika br. 20. – Čitanje vrtičkog žitka; izvor: vlastita arhiva (13.02.2018.)
21. Slika br. 21. – Sprogod mesopustu; izvor : vlastita arhiva (10. 02. 2015.)

22. Slika br. 22. – Najmlađe generacije igraju kolo; izvor: vlastita arhiva
(13.02.2018.)

11. PRILOZI

Prilog br.1 : Žitak Dječjeg vrtića „Fijolica“

Prilog br. 2 : Intervju s odgojiteljicama Dječjeg vrtića „Fijolica“

Prilog br. 3 : Radovi djece na temu kulturna baština

ŽITAK MESOPUSTA

„VESELJKO“

SASTAVILA I PROČITALA: MANDALENA SOKOLIĆ 9. veljače 2016.

Mesopusno j' vrime sveto,
Veselimo mu se celo leto.
Običaj se zatrt neće,
Od vrtića povorka kreće.
Mesopustari, maškarice,
Nošnje, tete i batice.
Po novljanskoj toj užanci,
Imeli smo i svoje tanci.
Prvi, drugi i treći četrtak,
Nami j' bil maškarani svetak.
Maškarali su se dica i tete,
Va vještice i štrumfete.
Mesopusta smo umisili,
Pozdravili ga i krstili.
Veseljko j' njegovo ime,
Nećemu se zatrt sime.
Sako leto nanovo oživi,
Ki ga osudi njega ne krivi.
Kantridu i travicu,
Prepuštil je svome ocu.
Va vrtiću sad na dicu pazi,
Tamo ga se više mazi.
Ni kiša mu ne pada za vrat,
Nit mu se moči poplat.
Va vrtiću mu se lipo kuha,
Posebno mu j' draga juha.
Ni doručka ne preskače,
Od njega mu j' teli jače.
Zahvalan je ravnateljici,
Na ovoj posebnoj prilici.
Ča mu j' dala da ovdj boravi,
To nikad neće moć da zaboravi.

Da ne bi bilo kraja pričj,
O sakon reć će dvi, tri riči.
Ravnateljica j' ženska prava,
Nikomu ona problemi ne stvara.
I dica ju jako vole,
Od prvog leta pa se do škole.
Da svoje delodela,
Zna sada i županija cela.
Nagradu godine njoj su dali
Skupa š njun smo mi profeštali.
Diani i Editi, sad je ružno,
Poneštru med zidih, načinit je nužno.
Više se i ne viđaju,
Sad su saka na svome kraju.
Kancelarije in je načinilo,
I njih dvi odvojilo.
Prišla j' lani i čestitka,
Da smo dobili novog tajnika.
Pravi je to novljanski deško,
Niš mu ni načinit teško.
Majstor Ivica mi se žali,
Da mu pažnje jako fali.
Tajniku se si obraćaju,
Njemu se više ne vraćaju.
A kad ga trebaš, njega ni,
Zato smo raspored načinili.
Raspored je jako gust,
Na redu smo drugi mesopust.
Kuharice naše puno delaju
Za sih nas obed kuhaju.
Delicije sakakove pripravljaju
O penziji njih dvi sanjaju.

Ivana, i š' njun Tanja,
 To su van ženske od znanja.
 Kuća naša zbog njih blista,
 Saka poneštra nan je čista.
 Teta Milka pere i pegla,
 Kičma ju je naglo stegla.
 Al ni sekunde ne počiva,
 Vamaškarami ona uživa.
 Pozdravit ću sada saku grupu,
 Side oni odiva krugu.
 Tete njihove na njih paze,
 Vole ih a i maze.
 Celoleto š njimikampanaju,
 Na kraj leta teško se opraštaju.
 „Kitovi“ su grupa prava,
 Njih ima ko i mrava.
 Ana i Maja š njimi delaju,
 Va ničemu oni ne zaostaju.
 Montessori se poli njih uči,
 I onaj najmanji se nauči.
 Va jaslicami nikad mira,
 Stalno ih na zahod tira.
 „Pužići“ su totu mali,
 Ni tičjeg mlika njin ne fali.
 Venka i Mandalena drugih su ljeta,
 Prva j' drugoj nigda bila teta.
 „Leptirići“ su grupa vesela,
 Bolje tete ni imela.
 Sanja i Marica trude se i muče,
 Da novljanski jezik nauče.
 Zač tu van se od mala piva,
 Baba j' deda va brdo nosila.
 „Ježići“ su malo zahtjevniji,
 Uvjeti su poli njih posebniji.
 Al veselju nikad kraja,
 Zač tu su Suzana i Snježana.
 Da se poli njih štima,
 Reć će van i ova rima.
 „Zvezdice“ su grupa sjajna,
 Budućnost in se smješi bajna.
 Vlasta i Željka za njih se bore,
 Lipe riči o njimi zборе.
 Sakoga one lipo poglade,
 Na nikoga se ne najade.
 Admiru i Zdenku, spomenut još moran,
 To j' stručni tim vrlo oran.
 Zadatke nan one daju,
 Puno pozdrava sad van šalju.

BUBANJ I MUŽIKA SLOŽNO UDARAJ!!!!

OPORUKA

I ono malo ča j' imal,
 navi papir on je klal.
 Sakomuništo sad ostavlja,
 Nikoga on ne zaboravlja.
 Ravnateljici soldi z unije,
 Da načini solarno grijanje.
 Nektivrtičen i dalje vlada,
 I da joj pride još ka nagrada.
 Teti Editi manje dela,
 I da su dica zdrava i vesela.
 Sanitarna da joj manje dolazi,
 Da po vrtiću više ne plazi.
 Diani svoje soldi ostavlja,
 š njimi nek se ona zabavlja.
 Neka š njimi raspoláže,
 Uprav kako joj savjest nalaže.
 Vladimiru puno zdravlja,
 Da svoj posal kvalitetno obavlja.
 Kuharicami novi šparhet,
 Da na njen moru kuhat brudet.
 Nefadžol maknu z menija,
 Bit će dica puno veselija.
 Ivani i Tanji, nove krpice,
 Da za čistit više ne rabe svitice.
 Teti Milki mašinu za robu,
 Ka neće zadržavat vodu.
 Tetami puno zdravlja, sriće,
 I zericu veće plaće.
 Da se bude kako spada,
 Božićnica njimi pripada.
 Ivici k letu novu kancelariju,
 da ima kamo klastkramariju.
 Sakomu pak ditetu,
 ostavlja poruku svetu.
 Od koljievke pa do groba,
 Najlipše j' vrtičko doba.
 Običaj ovaj batite,
 i mesopusta ne zaboravite.
 Teška srca sad se pozdravlja,
 Va dobrih rukah on vas ostavlja.
 Tetamisvojimi dobri budite,
 Matere i oci slušajte.
 Za se zlo, on je kriv,
 al drugo leto opet je živ.
 Golema je tuga sada,
 čoviku ovomu glava pada.
 Velika je ovo šteta,
 Doviđenja do drugog leta!!!

Prilog br. 2 - Intervju s odgojiteljicama Anom Franko i Mandalenom Sokolić koje rade u Dječjem vrtiću „Fijolica“ u Novom Vinodolskom.

1. Što vas je potaknulo na promicanje kulturne baštine u vrtiću?

Cijeli život živimo u Novom Vinodolskom te su jednostavno novljanski običaji dio našeg identiteta. S obzirom na to da i naše obitelji već godinama i generacijama njeguju naše običaje, navedeno smo htjele prenijeti i na mlađe generacije. Već duži niz godina trudimo se djeci približiti kulturnu baštinu, a reakcija djece sve nas više potiče da radimo na tome.

2. Koje ste sve aktivnosti obrađivali u radu sa djecom, vezane za kulturnu baštinu?

Bilo je dosta aktivnosti koje smo odrađivali u sklopu kulturne baštine, međutim neke od najznačajnijih su upoznavanje s dijelovima nošnje, slikanje dijelova nošnje, upoznavanje dijelova grada koji su značajni u povijesti, slikanje bana Ivana Mažuranića, slikanje frankopanske utvrde te slušanje poezije na novljanskoj čakavštini. Također, djecu svakodnevno upoznajemo i s riječima na novljanskom dijalektu. Osim navedenog, u vrtiću je postojala i grupa „Mali čakavčići“ koja je čuvala i poticala čakavski dijalekt.

3. Kako su djeca prihvatila aktivnosti vezane za kulturnu baštinu?

Sve provedene aktivnosti djeca su odlično prihvatila, bila su zainteresirana za sve aktivnosti te su u svim aktivnostima aktivno sudjelovala. Čak i ona djeca čije obitelji inače ne njeguju novljanske običaje iskazala su velik interes i zanimanje za stjecanje novih znanja.

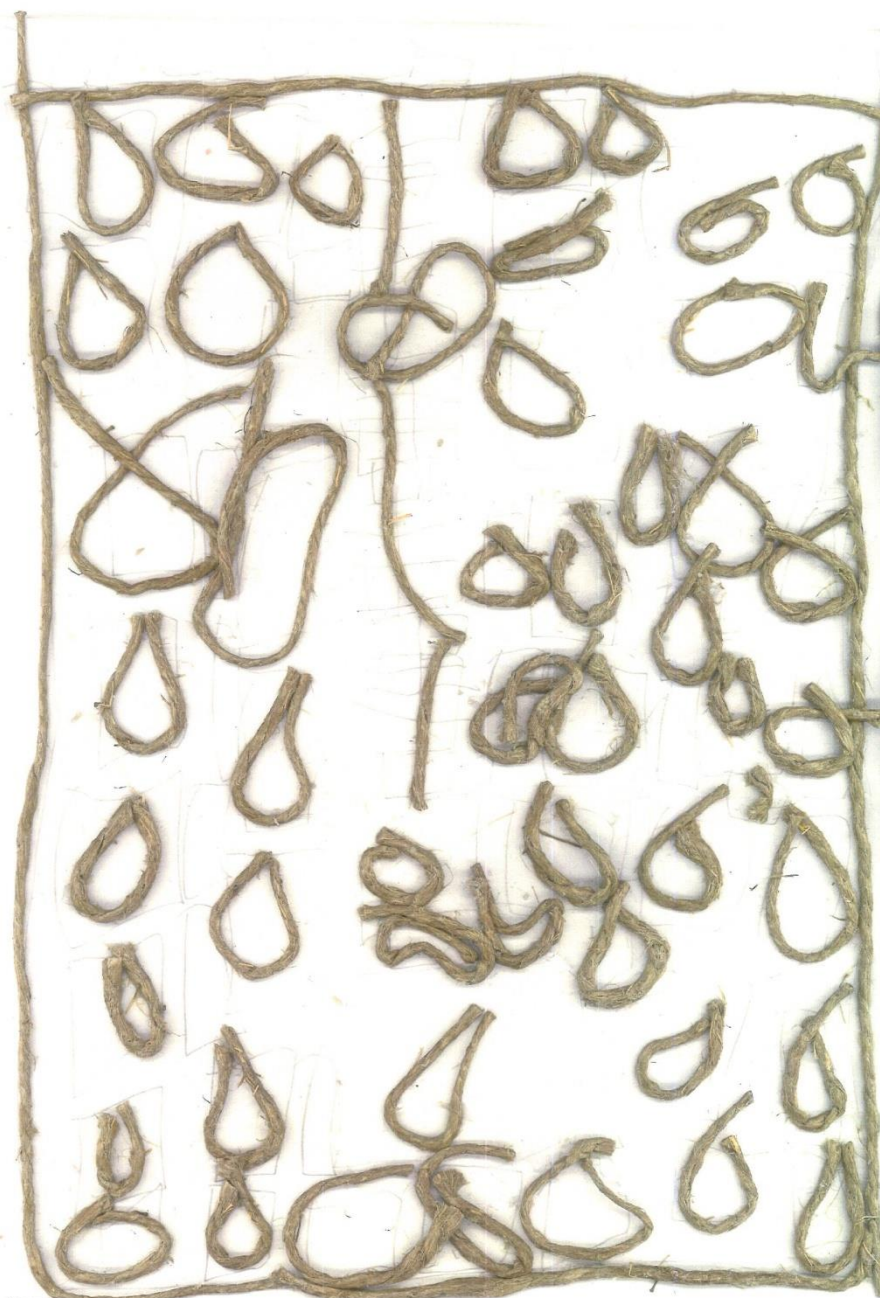
4. Smatrate li da će djeci stečena iskustva biti značajna za daljnji život?

Naravno da hoće, jer upravo je predškolsko doba vrijeme kada kod djece potičemo ljubav prema kulturnoj baštini te kada ih potičemo na istraživanje i otkrivanje. Osim

toga, sve su navedene aktivnosti za djecu od velikog značaja, jer s istim aktivnostima nastavljaju i u osnovnoj školi gdje započinje škola Malog folklor.

Prilog br. 3 - Radovi djece na temu kulturna baština

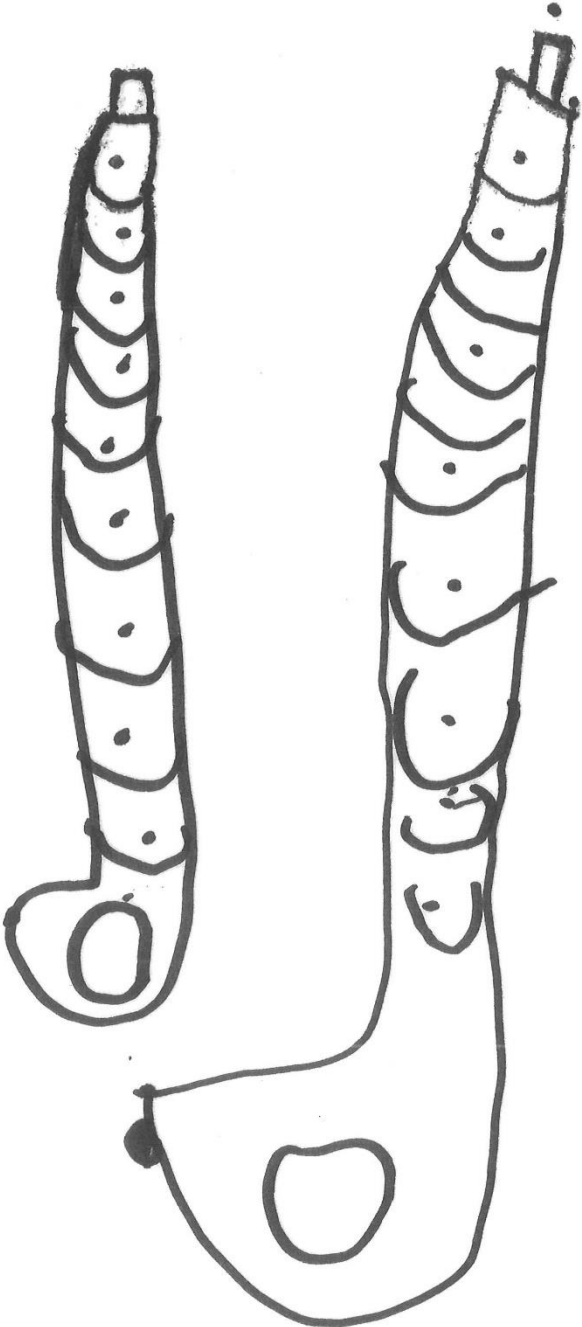
Kula „Turnac“

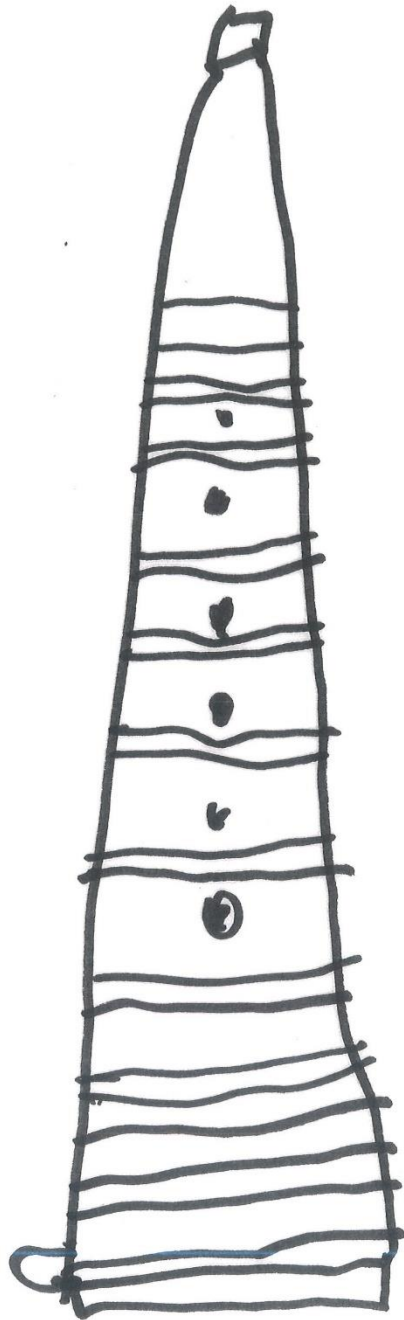
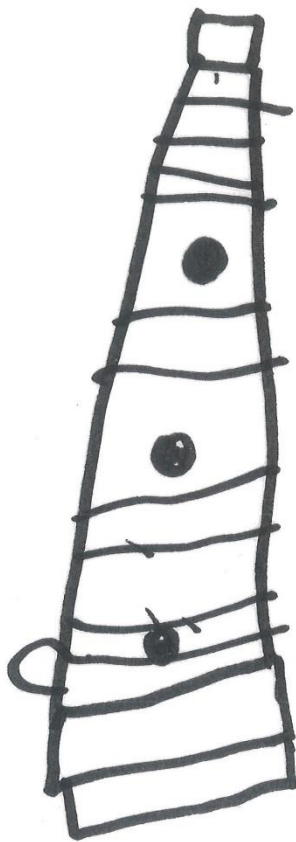

Bati – zlatne naušnice

NIKA R
1/18
POPILE

